

859
Hgeri

DISSERTATIO INAUGVRALIS
DE
SACRORVM CHRISTI-
ANORVM IN CIMBRIA
PRIMORDIIS,
QVAM,
DIVINO NVMINE ANNVENTE,
AMPLISSIMO ORDINE PHILOSOPHORVM
BENEVOLE CONSENTIENTE,
PRAESIDE
VIRO AMPLISSIMO ET DOCTISSIMO
PHILIPPO FRIDERICO HANE,
HISTORIAE ECCLES. ET PROFANAE PROFESSORE
PVBLICO ORDINARIO,
PRO SVMMIS PHILOSOPHICIS HONORIBVS
RITE OBTINENDIS, ET FINITA DISPVATIO-
NE IN SE CONFERENDIS, IN ACADEMIA
CIMBRICA,
DIE XV. SEPTEMBR. AB HORA IX.
SOLEMNI ERVDITORVM DISQVISIONI SVBMITTIT
AVCTOR
CHRISTIANVS KORTHOLTVS,
KILONIENSIS HOLSATVS.

K I L O N I I,
LITTERIS VIDVAE B. IO. CHRIST. REVThERI, ACAD. TYPOGR,
C13 12CC XXVIII.

ist. Holsat.

115, 16

Sax. Inf. Vol. 21. Holsat. 6.

DISERTATIO INVENIENS

DE

SACRO-SANCTAE ECCLESIAE

CONSTITUTIONE

PHILIPPICIS

DIVINO IURIS

AMPLISSIMO C. DOMINICO

DEI VOLUNTATE

PHILIPPO

PHILIPPICIS

PHILIPPICIS

HISTORIA

PHILIPPICIS

PHILIPPICIS

PHILIPPICIS

PHILIPPICIS

PHILIPPICIS

PHILIPPICIS

PHILIPPICIS

PHILIPPICIS

PHILIPPICIS

PHILIPPICIS

PHILIPPICIS

PHILIPPICIS

PHILIPPICIS

V I R O
V I R T V T E , D O C T R I N A , E T R E R V M
G E R E N D A R V M P R V D E N T I A
P R A E C E L L E N T I S S I M O ,
D O M I N O
G E O R G I O H E N R I C O
G E R C K E N I O ,

A L I B E L L I S S E C R E T I O R I B V S L I B E R A E I M -
P E R I A L . R E I P V B L I C A E L V B E C E N S I S ,
P A T R O N O A T Q V E F A V T O R I
S V O O M N I H O N O R E E T
O B S E R V A N T I A C O L E N D O .

VIR CONSULTISSIME, ATQVE
DOCTISSIME,

PATRONE PRAECIPVE
HONORANDE,

ropius cum DEO coniuncta sci-
entiarum princeps et regina o-
mnibus profanis longe antecel-
lit, et nullae non disciplinae hu-
manae, quamvis ad omnium apicem quis
adspiret, prae illa mera sunt tirocinia. Quo-
circa

circa sanctiorum litterarum dignitate com-
motus, et exemplo pie defuncti Aui mei, Aca-
demiae huius Pro-Cancellarii et Theologi
primarii, prouocatus, ultro et sponte coepi
Theologiae me constringendum tradere.
Multo autem libentius et ulacrius eandem
amplector, legibus et sanctionibus stipen-
dii, quo fruor, Schabbeliani, nouis quasi
vinculis ad id deuinctus. Quod quidem il-
lustre beneficium quum TIBI soli acceptum
referam, PATRONORVM CERTISSI-
ME, ut desiderio atque expectationi Tuae
mea congruat industria, utque omne inge-
nium et studium ad diuiniore veritatis in-
terpretes et internuntios conuertam, nihil
contentionis mihi reliquum facio. Hinc e-
nata disquisitio de sacrorum Christianorum
in Cimbria nostra primordiis. Quam sat
clara luce mihi non licuit perfundere, quod
in historia primorum saeculorum nonnum-
quam paullo obscuriore, sine offensionis at-

X 3

que

que prolapsionis periculo tuto progredi vix
possumus. Huc accedit, quod exiguo tem-
poris spatio, quod ad elaborandam disputa-
tionem auspicii causa habendam mihi prae-
scripsi, omnia et singula huc facientia docu-
menta consulere integrum non fuit. Sumo
tamen hoc mihi, fretus constantia beneuo-
lentiae Tuae incredibilis, vt opellam hanc
qualemcumque ante eruditos oculos Tuos,
VIR PRAECELLENTISSIME, expo-
nam. Cui enim potiori iure consecranda est,
quam **TIBI**, qui occasionem illi aperuisti
cobortatione Tua perbenigna, vt prius quam
Kilonio vale dicerem, in Academia hac pa-
tria, consensione amplissimi ordinis Philoso-
phici, doctoris philosophiae honores modeste
ambirem. Non possum quin paream man-
dato Tuo, atque hac occasione benefacta
Tua, et humanitatis summae mihi praestita
officia exquisitissima pro virili collocem in
luce. Etsi enim promeritorum decorumque
Tuo-

Tuorum maximorum amplificator esse non
queo, velim tamen conseruator audire, et
propagator. Si beneficia, secundum Tullium,
meminisse debet is in quem collata sunt, pri-
uatim non debeo mussitare amoris, quo me
indulgentissime prosequeris, proluxa experi-
menta, et in iuuandis commodis meis, vo-
tisque cognoscendis sollicitudinem prorsus
omnino singularem. Quam quum non solum
Lubecae mihi coram nuper significaueris,
sed etiam idemtidem declararis absens, da-
tis ad me litteris, quibus nihil fingi et ex-
cogitari amantius potest; beneuolentiam
hanc Tuam plane insignem et summam,
ambabus, vt aiunt, manibus amplector.
Quumque non suffragatorio et breui, sed fir-
mo et perpetuo studio me digneris, constan-
tis etiam in TE obsequii laudem me ambire,
animumque memorem in bene meritum prae-
stare oportet. Quo quidem officio melius de-
fungi nequeo, quam si DEO supplicem, vt
illu-

*illustre et consulare genus Tuum fulgentis-
simo litterarum virtutumque splendore illu-
strare, cultissimique ingenii ornamentis pa-
triae Reipublicae Lubecensi, et splendidissi-
mae familiae Tuae, ac mihi, si hoc addere
fas est, prodesse possis quam diutissime.*

TVI,

**VIR CONSULTISSIME ET
ERVDITISSIME,
FAVOR AC PATRONE IN-
SIGNITER SVSPICIENDE,**

Kilonii d. XIV. Septembr.

CID DCC XXVIII.

observantissimus

CHRISTIANVS KORTHOLTVS.

PROOEMIUM.

Σύνοψις.

§. I. *Instituti occasio.*

§. III. *Tractationis ordo.*

§. II. *Cimbriae vocis explicatio.*

§. I.

anno proxime praeterito festiue acturus annum
 saecularem septimum et vigesimum, et in
 memoriam nobis reuocaturus Cimbriam as-
 sertore libertatis Christianae DEO, suffraga-
 toribus Principibus, ministerio LVTHERI
 Herois caelestis, aliorumque bellatorum sa-
 crorum, iugo et carceri Iouis Vaticani pari fortitudine et fe-
 licitate exemptam; verba publice faciebam de Sacris Cimbri-
 cis duobus abhinc saeculis insigniter emendatis. Quocirca
 haud ab re erit nunc rimari, quomodo sacra illa, quae ad
 pristinum statum et antiquum splendorem id temporis redie-
 re, maioribus nostris primum sint tradita et in hisce locis
 propagata? Ut hoc quoque saxum voluerem stimulos et cal-
 caria mihi addidit vir Magnificus HENRICVS MYHLIUS,
 Academiae huius Cimbricae Pro-Cancellarius, eiusdemque
 et ecclesiarum nostrarum Theologus primarius, studiorum
 meorum insigniter colendus adiutor. Quibus cohortationi-
 bus excitatus nullas partes meas desiderari patiar, vt e mo-
 numentis tam vulgatis, quam manu exaratis, quorum qui-
 dem mihi copia est, primordia sacrorum Christianorum in
 Cimbria breuiter strictimque recenscam, aut minimum quo-
 modocunque delibem. Quid enim plus confert ad benigni-
 tatem summi Numinis prorsus omnino singularem ex mo-
 mento suo ponderandam, quam recensio beneficiorum o-
 mnibus vtique aliis praefereendorum, quae nobis in tradendis

A

Chri-

Christianae religionis principiis salubriter tribuit? Quid officio nostro conuenientius esse potest, quam grata recordatione huiuscemodi benefacta pro virili parte velle praedicare? Quae quidem cognitio rei Christianae ab exiguis initiis hoc loco crescentis non potest non propagare et amplificare laudes mansuetudinis facilitatis atque lenitudinis infinitae DEI O. M. qui per mille propemodum annos id egit, vt a superstitione paganorum abducerentur animi maiorum nostrorum, et ad sanctiorem de IESV CHRISTO cognitionem traderentur.

§. II.

Prius autem quam ad rem ipsam accedam, quid per Cimbriam intelligam, verbo mihi explicandum est. Non solum veteres Geographi hoc nomine indicabant totam illam peninsulae, quae ab Albi ad promontorium Iutiae Scagense porrigitur, verum etiam inter recentiores scriptores TROGILLVS ARNKIELIVS Cimbriae vocem tam late accipit, vt non Saxones solum vniversos tam Suderalbingos quam Nordalbingos, Fresos et septentrionis et orientis; sed et Danos, Norwegos, Suecos, Islandos, Grönlandos aliosque hoc nomine comprehendat. (a) Tantum autem abest vt nimis generali hoc sensu de Cimbria loquar, vt potius per hanc vocem dumtaxat indicem atque innuam vtrumque Ducatum Slesuicensem et Holsaticum. Illi enim Ducatus coniunctim hodierno loquendi vsu Cimbria appellantur. (b) Id temporis, quum Christiana religio in hosce Ducatus introduceretur, diuersa plane erant harum regionum nomina aliaeque terrarum diuisiones. A CHRISTO nato ad quintum vsque saeculum Saxones dicebantur, qui totam Holsatiam, si a Wagria discesseris, tenebant. (c) Angli appellabantur incolae vniuersi propemodum Slesuicensis Ducatus. (d) Nordfresi tenebant Hel-

Hel-

Helgolandiam. (e) Quae quidem insula multae maioris tum temporis amplitudinis Fostelandia audiebat, ob praecipuum idolum quod ciues inibi venerabantur. (f) Ad Vandaliā Wagria pertinebat. (g) Saeculo autem quinto quum Saxones sedes Francorum, Angli Britanniam occuparent: (h) Iutae Anglorum regionis partem sibi vindicarunt, Anglorum nomine deleta, ut peninsula illa, quae Flensburgum et Sliam inter iacet, sola Angliae retinuerit nomen. (i) At Nordfresi, qui hucusque solam tenuerant Helgolandiam, sub suam potestatem redigebant partem Slesuicensis Ducatus quae ad occidentem spectat. (k) Praeterea Saxonibus in locis a se occupatis late se diffundentibus, vsu venit, ut in Suderalbingos et Nordalbingos diuiderentur. Habitatores Ducatus Holfatici Nordalbingos dicebant Saxones, (l) quos in Sturmarios, Holzatos et Thetmarzos dispertiebant. (m) Quae quidem breuiter praemonenda duxi, ut in locorum notatione facem praeferre possint. (n)

(a) M. Trog. Arnkiel in libro cuius index: *der ubralten Mitternächtschen Völcker Leben, Thaten und Bekehrung, Parte IV. vbi de Cimbrica paganorum conversione agit.*

(b) Io. Mölleri *Isagog. ad Histor. Chersonesi Cimbricae P. I. cap. I. p. 2.*

(c) Cassp. *Danckwerthi Landesbeschreibung der zwei Hertzogthümer Schleswig und Holstein. P. III. cap. I. p. 160.*

(d) Ita enim refert Eichelwerdus antiquus auctor a Cambdeno et Pontano citatus. "Anglia vetus, inquit, sita est inter Saxones et Gioras, habens oppidum capitale, quod sermone saxonico Sleswick, secundum Danos vero Haitbuy dicitur." conf. Thorm. Torfaei *series dynastiarum et Regum Daniae lib. II. cap. I. p. 88.*

(e) *Danckwerth. l. c. p. 90.*

(f) *Io. Möllerus l. c. P. II. cap. II. §. 3. p. 16.*

(g) *Danckwerth. l. c. p. 197.*

(h) *Io. Iac. Mascou, ingens Lipsiae ornamentum, in libro cuius index: Geschichte der Teutschen lib. IX. S. 34. seq. p. 441. seq.*

(i) *Danckwerth. l. c. p. 125.*

A 2

(k) Heim

- (k) *Heimreich Nordfresische Chronick. p. 47. seq. edit. in 12mo.*
 (l) *Albertus Crantzius lib. 2. Saxon. cap. 2.*
 (m) *M. Adami Bremensis Hist. Ecclesiast. lib. II. cap. VIII. p. m. 18.*
 (n) *conf. venerandi Valent. Ernesti Löscheri Historie der Mittlern-Zei-
 ten, p. 197 et 205. ubi faciem Germaniae aquilonaris mappa geo-
 graphica curate exponit.*

§. III.

Ceterum ad ipsius tractationis rationem quod attinet, ordi-
 nem chronologicum sequimur, et ob epochas maxime insi-
 gnes in duas partes dissertationem diuidimus. Capite primo
 de introductione religionis Christianae in hisce locis varie ten-
 tata agimus, capite altero quomodo eadem a Cimbris sit re-
 cepta ordine exposituri.

CAPUT PRIMUM.

DE INTRODVCTIONE RELIGIONIS CHRISTIANAE
 APVD CIMBROS VARIE TENTATA.

Σύνοψις.

§. I. An saeculo primo Apostoli in
Cimbria docuerint?	§. VIII. Quomodo Apostoli ab Egber-
to, Pipini auspicio, missi religio-
nem propagarint, & quidem Imo
in Frisia Septentrionis?
§. II. Quibus documentis domesticis
veritas Christianae religionis sta-
biliri id temporis potuerit?	§. IX. Udo in Iulia Cimbria?
§. III. Quo successu?	§. X. Illtio in Nordalbingia?
§. IV. An saeculo secundo religio
Christiana Cimbris innotuerit?	§. XI. Apostoli Egbertiani Franciam
repetunt.
§. V. Num saeculo tertio vsque ad
sextum hic proposita sit?	§. XII. A Pipino in Cimbriam re-
mittuntur.
§. VI. Quid saeculo septimo Franco-
rum Rex Dagobertus praestiterit?	§. XIII. Quomodo Carolus Martel-
lus sacra sua hic vulgare tenta-
uerit?
§. VII. Quid Pipinus?	

§. I.

Primo statim saeculo post CHRISTVM natum maioribus
 nostris innotuisse salutarem veritatis caelestis doctrinam,

nemo

nemo qui diuinius litteris suum statuit pretium, ibit inficias. Omni exceptione maius est sacrorum oraculorum interpretis fidelissimi testimonium firmissimum sanctissimumque „in omnem, inquit PAVLVS, terram exiuit fontis eorum,“ et ad vltima orbis terrarum verba eorum.“ (1) Quis ab vniuersis gentibus Cimbricos populos inconsulte ac temere excludat? Neque desunt scriptores optimi grauissimique, qui contendunt, id temporis in Cimbriae finibus sacra Christiana vulgata esse atque proposita. Ex perpetua traditione memoriae prodidit ALBERTVS CRANTZIVS, ipsis NERONIS temporibus quemdam venisse Bardeuicum, quae tum in mediterraneis vna dicitur vrbs floruisse, et inibi nomen IESV CHRISTI praedicasse, in eoque curas illius et cogitationes euigilasse, vt conspecta clarissima diuinae veritatis luce vicini etiam populi caecutire tandem aliquando definerent. (2) Quid? quod disertis verbis testatur THEODORITVS, apostolos, vt omnes alios populos, sic etiam Cimbros sensibus occultis de vero Numine, caelestisque sapientiae arcanis salutariter instituisse. (3)

(1) *Ad Rom. X, 18. ad Coloss. I, 6, 23. conf. Vener. Mublius in dissertatione de conuersione paganorum sub auspicio Friderici IV. Cap. I. §. 14. p. 18. Vir celeb. C. M. Pfaffius in Orig. iur. Eccl. Cap. II. §. 2. Io. Henr. Vrsinus de Eccles. German. orig. et progressu lib. II. cap. I. §. 1.*

(2) *Alb. Crantzius Metrop. lib. I. cap. I. p. m. 4. quum de boreali loquitur Germania, „Ferunt, inquit, sine certo auctore plurimi iam tum“ Neronis Imperatoris temporibus cum diuus Petrus Romae versaretur, ex discipulis eius vnum venisse Bardeuicum, quae tum in mediterraneis vna in omni prouincia dicitur vrbs floruisse: ibique nomen Christi praedicasse, et longanimitate gentis totius conuersionem pie praestolantem, diem ibi suum obiisse. Religiose per annos mille et supra, eius sepulcrum inter omnes habitum, donec Henrico Leone urbem captam euertente, Rex Daniae Canutus, qui illi aderat, expeditionis mercedem acciperet a sacro ossa sacra pri-*

mi praedicatoris. Haec fama feruntur, sed non leguntur in annalibus, qui ab istis antiquitatibus pene nulli extant. At, inquis, quid sibi vult fama non satis firma? Quam fidem hae traditiones merentur? Quis credulum se praebebit rumori et narrationibus, quae stabili fundamento destituuntur? At enimvero scias etiam praerogativa fortassis quadam gaudere relationes huiusmodi in Septentrione. Adducam verba doctissimi auctoris commentarii in Arae multiscii schedas de Islandia p. 101. quas longe rarissimas non nisi pauci eruditi viri manibus terunt. Non tam leuis, inquit, momenti erant relationes istae ut hodie. Nam credebant rem defunctis esse gratissimam, si frequenter eius historiam et fortia facta narrarent, id esse defunctis gaudio eorumque manes haud leui perfundere delectatione. Sed et id negotii crediderunt sibi dari, ut veritati litarent, quum displicuisset, ceu putabant, defunctis, si veris falsa admiscerent. Hinc erant omnium in ore virorum fortium facta, quae proinde ut nimis cognita scripto diuulgare superuacuum. Quae quum traditionum apud veteres septentrionis ciues ratio esset, usu venit, ut memoriae magis, quam litteris mandarent res gestas. Quid? quod, ut idem interpretes paullo ante l. c. narrat; memoriae suae adeo confidisse nostrates liquet, ut sine litterarum ope satis certa crediderint esse, quae iis infixerant. Quocirca traditionem illam ad quam prouocat Crantzii, et qua firmat apostolum in Cimbriae finibus tempore Neronis sacra vulgasse Christiana, non plane temnendam esse utique tueor. Praesertim quum idem referant alii scriptores, docente etiam scriptura sacra id temporis vniuerso humano generi doctrinam Christianam innotuisse. Sed et aliud vestigium veritatis in loco Crantzii reperias, qui commemorat, "religiose per annos mille et supra eius (apostoli) sepulcrum inter omnes habitum: Ut adeo et relatio illa fundamento huic inniti potuerit. Nam per monumenta huiusmodi veteres septentrionis ciues memoriam rerum gestarum quoque custodiebant, annotante Arae multiscii editore, quem modo laudabamus. Res, inquit, fortiter gestas aliqua ratione posteritati consecraturi veteres, varios propagandi modos inuenere. Primo quidem saxa ingentia loco mouebant, eaque in memoriam sui erecta constituebant, ut praeteruentium quibus ad eorum adspicuum in memoriam res gestas

gestas

gestas revocaret. Haec variis in locis congesta sine omni litterarum ductuumque vestigio passim deprehendas. Quae si ita se habent, et sepulcrum siue tumulus apostolo illi demortuo, ob miracula et facta extraordinaria, quibus doctrinam suam legati DEI solebant stabilire, procul dubio erectus, memoriam eius conseruavit, parum refert, ipsum apostoli nomen ad nos haud peruenisse, quum nullis litterarum ductibus maiores nostri monumenta ornarent, nomina autem, quae per solam traditionem propagabantur, memoriae facile exciderent.

(3) Theodoricus de curandis Graecorum affectionibus serm. IX. fol. 610.

§. II.

Et certe, grauissimis atque in sensus occurrentibus argumentis Cimbriae apostoli doctrinam suam procul dubio id temporis communiuere. Vt enim taceam totum terrarum orbem ob facta Christianorum extraordinaria ad magnam admirationem tum traductum esse; in ipsa nostra Cimbria primis istis temporibus accidebant, quae non poterant non declarare veritatem sanctioris doctrinae, conspirantibus illis cum praedictionibus sanctorum vatum et prophetarum, et paganis ob oculos ponentibus idololatriae suae pudendam peruersitatem. Quis nescit cessantia oracula paganos conuicisse eosque reddidisse mutos et elingues, rem autem Christianam communiuisse, (a) quemadmodum vsu venturum praesignificauerat diuinus vates ZACHARIAS. (b) Eadem autem tum temporis in Cimbria desuisse, haud vanis, vt mihi quidem videtur, coniecturis assequi possumus. Praeterquam enim quod ex praedictione generali hoc effici potest, idem etiam probabili ratione indicant, quae id temporis in causa religionis hic euenerunt. Qualis et quanta statim post CHRISTVM natum in idololatria Cimbrorum facta sit mutatio, nec admirari satis, nec verbis possumus exprimere. Neque enim aliqui dumtaxat ritus, nec quaedam tantummodo opiniones, sed omnis omnino illius tempo-

ris

ris idololatria aliam plane faciem induebat. Quondam idolis suis non erexerant delubra, neque imagines dedicauerant, sed iis, cultu sub dio veterrimo, arbores florentes et frondibus tectas plurimis, sacras esse iusserant, quod sibi persuasere Deos figuris humanis exprimi ac templis includi non posse. (c) CHRISTO autem nato et regnante AVGVSTO sacra sua ritusque omnes immutauere, et more Romano non solum DEOS suos coluere, verum etiam ipsa eorum idola in suis numerauere. (d) Quae quidem insigniter commemorabilis sacrorum paganorum mutatio in Cimbria nonne satis luculenter declarat, paganos Cimbroscarum superstitionum suarum vanitatem agnouisse? Quid enim eos permouere poterat ad arcessendum Romanum idolorum cultum, si ille, qui longo vsu erat receptus, amplius arrisisset? Quum autem tam mirifica vicissitudo in ipsum inciderit tempus, quo CHRISTVS natus est, et quo in toto terrarum orbe, ex decreto diuino oracula cessatura erant, consentaneum vtique videtur, vt alibi, sic in Cimbria, silentium oraculorum, quibus tamquam fulcris potissimum nitebatur idololatria, in diuersum animos mutasse, et ad alia sacra amplectenda permouisse Cimbroscarum. Vt iis oraculorum cessatio idololatriae suae vanitatem et peruersitatem id temporis ob oculos posuit; sic doctoribus Christianis eadem procul dubio importauit adiumentum, vt sacrosanctam veritatem ostenderent caecis paganis, qui sua confessione tunc vrgebantur. Quis dubitet CHRISTI sacris addictos prouocasse ad ZACHARIAE tunc impletam vaticinationem? Quis ambigat eosdem hac occasione stabiliuisse rem Christianam aliis notis et argumentis?

(d) *Celeberr. Frid. Spanhemius Hist. Eccl. N. T. saec. I. cap. XIV. n. IV. p. m. 51. controuersiam de oraculis his verbis summam complectitur.*
„Cessationem, inquit, oraculorum, cuius illustre initium in silentio
„Apollinis Delphici, fere circa Christi exhibitum tempora, aut nulla

amplius secundum M. Tullium, aut vilia nec ἐπιμαρτυρία edentis ora-
cula, secundum Plutarchum. Consummatum hoc silentium fe-
runt, circa excessum Apostolorum, omnibus fere tum oraculis silere
iussis, ex Lucano, Iuvenali, Plutarcho, aliisque, non dissitentibus
olim Celsis, Porphyriis, aduersariis Christiani nominis. Nec con-
suli tamen a superstitiosis hinc inde desierunt, hac et sequenti ae-
tate. confer. P. D. Huetius Dem. Evang. T. II. Propos. IX. cap.
XXXIX. § 4. p. 751.

(b) Zach. XIII, 2. seq. conf. Abr. Calouii Biblia illustrata V. T. Tom. II.
p. 1016. ad h.l.

(c) Paganorum hunc fuisse morem veterrimum, testis est Morhofius no-
stras, Germaniae gloria, in commentatione de Meritis Germanorum
in Republ. litteraria, quae prodiit numquam, neque Venerem hanc
suam Appelli licuit absolueret. Dissertationibus tantum Academicis p.
612. insertum legitur capituli primi initium, quod integrum asseruo,
iuxta atque caput secundum, cuius index est: De antiquissima a-
pud Germanos et Celtas Philosophia et Theologia. Ibi quum docuis-
set, viros penes quos rei diuinæ faciendæ cura fuit, sub dio sa-
cra fecisse in montibus et siluis: "nulla, inquit, tum templa fue-
runt, ac omnino nefas habitum fuit certo aliquo loco DEVM quasi
compingere, quae apud plerosque gentiles vetustissima opinio fuit
ex primæuo cultu deducta. Dixeri in memoriam veteris Paradi-
saci cultus, ubi in horto constitutus Adamus Deum veneraba-
tur, haec ita instituta." et reliq.

(d) De hac insigni sacrorum paganorum mutatione luculenter agit Cran-
tzius lib. II. Saxoniae cap. 9. et 12. Eamdem breuiter quoque de-
scribit Io. Petersenius in der Holsten Chronica P. I. p. 4. edit. in 4to.
„Die Holsten, inquit, haben auch wie die andern Sachsen in gros-
ser Abgötterei gelebet, bis zu den Zeiten des grossen Caroli. Sie
haben ihren Abgöttern kein Tempel noch Bilder gemacht, besondern
grüne Räume mit vielen Aesten vnd Zweigen ihnen geheiliget. Sie
glaubten daß sie ihre Götter im Tempel oder Häuser nicht beschlies-
sen noch mit menschlichen Bildern figuriren möchten, bei dieser
Meinung vnd Glauben seind sie geblieben bis zum Zeiten Drusi vnd
seines Sohns Germanici, wie etliche wollen, die unter dem Keyser
Augusto Sachsenland bekrieget. Diese haben den Römern gedienet
mit“

B

mit

„mit etlichem Kriegsvolck, vnd selbst von ihnen gelernet den Römi-
 „schen Göttern Tempel vnd Bildnisse in ihrem Lande zu machen,
 „vnd aufzurichten.“ Sc. Neque hoc loco omittendum, Olafum
 Trygguinum Norwegiae Regem in oratione superstite, quam ad po-
 pulum, pro religione Christiana, in regno suo, ad illud tempus ido-
 lorum cultui mancipato, plantanda, habuit, euidenter demonstrasse
 paganam superstitionem maxima in septentrione tempore nati Chri-
 sti incrementa cepisse. videatur Thormodus Torfaeus in serie dyna-
 starum et Regum Daniae lib. II. cap. II. p. 105. Vir autem celeberrimus
 Io. Möllerus in Isag. ad Hist. Chers. Cimbr. P. II. cap. I. p. 9. „non
 „dissimulabo, inquit, erroneam mihi semper visam esse quorundam
 „nostratum sententiam, qui Graecorum ac Romanorum Deos,
 „septentrioni olim pagano, uti credo, plane ignotos, a Cimbris,
 „Frisiis atque Saxonibus Chersonesi nostrae cultos fuisse sibi persua-
 „dent.“ Cui sententiae subscribere per omnia non possum. Licet enim
 maiores nostros aevo quam maxime remoto Romana idola non sem-
 per coluisse elargiar; tempore tamen natiuitatis Christi Cimbros
 Romanam idololatriam cum sua coniunxisse, scriptores, quorum
 mentionem intulimus, declarant. Tuetur quidem p. II. esse con-
 iecturam dumtaxat Crantzianam, Deos Romanorum in Saxoniam
 esse inuectos; sed hoc loco rem acu tangere non videtur, quum
 Crantzius aliique tantummodo dubitandum esse tradant, utrum a
 Romanis in Cimbriam haec idololatria sit illata, an vero Roma
 ipsi eandem accersuerint, ut ex ipsis eorum verbis patebit. Ne-
 que obstat obiectio, incertum esse, quid per Saxoniam intelliga-
 tur, utrum Westphalia tantum, an Saxonia Transalbiana, scri-
 ptoribus hanc mutationem sacrorum apud Saxones euenisse traden-
 sibus. Saeculo enim primo huic distinctioni nondum erat locus, quo
 Saxones in sola Cimbria habitabant. Neque vir doctissimus Möl-
 lerus, refragantibus tot clarissimis scriptorum fide dignissimorum
 testimoniis, probare poterit, Romanorum Deos maioribus no-
 stris plane non esse honoratos, quum contrarium aperte loquan-
 tur tot templa Ioui, aliisque diis Romanis excitata. Quod, si verbo-
 sus esse vellem, plurimis documentis ex Petri Saxii MStis, et aliun-
 de petitis firmare possem. Id solum paucis moneo, hoc satis pa-
 tere ex indiculo illo superstitem in Saxovico populo idololatricorum

rituum, Conringii libro de origine Germanici iuris subiuncto. Ibi enim diserte legitur de sacris siluarum, quae Nimidas vocant, de his quae faciunt super petras, itemque de sacris Mercurii, vel Iouis, de feriis quae faciunt Ioui vel Mercurio. Cuius indiculi memini etiam mentionem inferre Virum Magnif. Henr. Mablium in Comment. de voce Kirch. §. XIII. p. 43. Eundem praeter Conringium exhibent Stephanus Baluzius in Capitular. Tom. I. p. 149. Cass. Sagittarius in Antiquit. Gentilium. et Christianism. Thuring. lib. I. cap. III. §. 8. p. 26. seq. Illustr. Burc. Gottb. Struuius in Synagm. Hist. Germ. Diss. VI. cap. XI. p. m. 157.

§. III.

Etsi autem documenta haec minime contemnenda oculos ferire Cimbrorum itidem debuerant, parum tamen fidei Christianae tribuebant hi maiores nostri, de vanitate idololatriae suae conuicti. Etenim non solum Romanorum superstitionibus se constringendos tradebant; sed etiam legatos Christianos e numero viuentium acerbissima morte exturbabant, quod ex CRANTZIO colligas, (*) quo auctore discimus, barbaros nemini eorum spem transitionis ad Cimbro praebuisse. Quaedam autem dogmatum Christianorum vestigia remansisse, et maiores nostros sacra sua mutantis saeculo primo retinuisse, veri vtique simile est. — Ex Edda enim, in qua varias Theologiae paganorum veterum in Cimbria reliquias deprehendas, intelligimus, eos coluisse OTHINVM praecipuum Deum, qui et WODAN dicitur, et tenuisse, hunc Deorum omnium parentem filium THOR genuisse, qui THOR serpentem infernum quidem vicerit, sed victor amisit vitam. (**). Quam doctrinam procul dubio acceptam referunt veritatis caelestis propagatoribus de CHRISTO morte sua victore tartarei draconis. Idem etiam probabiliter inferas ex ritu baptismi apud Cimbro paganos vsitato. Luculentis enim testimoniis constat, illos recens natos infantes aqua adpersisse, et adspergendo nomina sua infantibus imposuisse. (***)

(*) *Crantzius Metrop. lib. I. cap. I. p. 4.*

(**) *Videatur Edda Islandorum ex editione Petri Ioh. Resenii Mythol. XLVIII. lit. S. ubi haec verba reperias. „Ex vinculis dissoluitur Garmus canis, qui allegatus fuerat ad ostium speluncae, quae Gnypa heller nominatur. Is, maxima est pernicies, cum Thoro concreditur, et cadunt ambo. Thorus victoriam quidem ab angue Midgardiano reportat, sed nouem passus ac illo digressus, ob vim veneni, quo ipsum anguis afflarat, mortuus decidit.“ conf. Mythol. XIX. Lit. H. 2.*

(***) *Snoro Sturleson. P. III. Chron. Noruag. p. 61. 62. 117. Huc quoque facit historia de fonte in Helgolandia a paganis sanctissime habito, cuius §. VIII. huius Cap. num. IVto mentionem feci.*

§. IV.

Non desunt coniecturae, quibus probabili quadam ratione firmari possit, saeculo secundo etiam nauatam esse operam ut in Cimbria caput efferret Christiana religio. Tempore Caesaris TRAIANI non ciuitates tantum, sed vicos etiam atque agros peruagatam esse testis est C. PLINIVS Caecilius secundus in inclita ad Traianum epistola. Idem tuentur sancti comparis aetatis viri et Patres. (a) In iis IRENAEVS ciuitates DEI in Germania fuisse, easque quidquid in symbolo apostolico extat credisse atque professas esse propugnat. (b) Veritati igitur haud ab simile est, hoc aeuo etiam ad Cimbro de CHRISTO quamdam minimum notitiam peruenisse. Neque enim hoc loco omitendum, extare interpretationem symboli apostolici antiquissimam lingua Anglo-Saxonica exaratam, quae a litteraturae Germanicae peritissimis, eam ex MSto publicantibus, ad haec circiter tempora refertur. (c) Non solum huius interpretationis veterrima aetas hoc IRENAEI testimonio quodammodo communitur, ex quo constat, eo tempore in Germania prae ceteris symboli huius rationem habitam fuisse, verum etiam ex eadem interpretatione inferas, veritatem doctrinae symboli apostolici in Germania profitentes, in Cimbris

bris

bria nostra, et sigillatim in Anglo-Saxonia, id egisse, vt CHRIS-
TVM annuntiarent.

- (a) Haec testimonia dedita opera collegit, et in commentario in Plinii et Traiani de Christianis primaevae epistolas, publici iuris fecit pie defunctus Avus meus Christianus Kortboltus a p. 167. ad p. 186.
- (b) Irenaeus lib. I. cap. II. et III. quum ea, quae in symbolo apostolico traduntur exacte recensisset, hanc etiam fidem ecclesias in Germania consecratas profiteri his verbis declarat: καὶ οὕτως αἱ ἐν Γερμανίαις ἰδρυμέναι ἐκκλησίαι ἄλλως πεπιστεύασιν, ἢ ἄλλως παραδιδόσασιν etc. conf. Ursinus l. c. p. 120. seq. et Cass. Caluër Saxon. inf. antiqu. Gent. et Christ. P. II. lib. I. cap. II. S. 11. p. 122.
- (c) Symboli interpretatio haec est: Ic gelyse on God faeder aelmibtigen, scyppend heofenan and eorþan. Ic gelyse on haelend Christ, his ane ennedan sunu, vrne Drychten. Se was geacnod of þam halgan Gaste, and acenned of Mariam, þam maedene. Gethrowod under eþam Pontiscan Pilate, on rode abangen. He was dead, and bebyrged. And he nyther astah to helle, and he aras of deathe on þem sbriddan dæge. And he astah up to heofenum, and sitt nu aet switþran Godes, almihþiges faeder: þanan he wile cuman to daemenne aegþer getham cucum, getham deade. And ic gelyse on þan halgen Gaste, and tha halgan gelathinge, and halgana moenyse, and sunna sfigifenyse and slaescas aerist, and þat eae life. Eadem ex vetustissimo MSto Marq. Freherus anno 1120 x cum notis publicavit. M. Z. Boxhornius autem primis religionis Christianae rudimentis, antiquissima Saxonum et Alemannorum lingua scriptis Lugd. Batav. MDC L. impressis, et annexis Haymonis Halb. Episc. Historiae Eccl. Breuiario a se edito, et postea Historiae suae uniuersae p. 101. sine notis ex MSC. inseruit; Sed et Ursinus l. c. p. 134. Symbolum hoc Saxonicum producit. Io. Georg. Eccardus Monachi Weissenburgensis Catechesi Theoristicae attexuit p. 202, 203. Ad aetatem, quae haec interpretatio concinnata est, quod attinet, Freherus eam exacte quidem non indicat, quoniam vero Irenaei, Gregorii M. et Chrysologi loca, quibus tuentur suo iam tempore doctrinam Christi in Germania, et in uniuerso terrarum orbe innotuisse, interpretationi huius symboli praefigit, colligas ad saeculum circiter secundum

Frebero referri. Vid. Eccardus l. c. p. 200. Boxhornius autem in Hist. Vn. p. 101. totidem verbis contendit symbolum hoc Saxonicum pertinere ad tempora, quibus apostoli primum in orbe terrarum Christum praedicarunt, idemque opponit Ruffino, propugnanti Aquileiense symboli apostoli exemplum primum esse, quod descensus Christi ad inferos iniiciat mentionem.

§. V.

Saeculo tertio et quarto in religionis negotio non occurrunt, quae praeter cetera dictu digna, et ad posteritatis memoriam insignia videantur. Unde tamen nolim concludere, non nauatam esse operam, ut eadem hic locorum vulgarentur. Notissimum est maxima bella semper gessisse Cimbro cum Romano imperio, quippe qui primi omnium Germanicum nomen terribile reddiderunt Romanis. (1) Constat etiam commercia maioribus nostris cum Britannis intercessisse. (2) Quocirca occasio illis defuit numquam, ut Christianae religionis fundamentis initiarentur. At Cimbro bene multos saeculo quinto ad fidem Christianam esse conuersos dubio caret. Etenim, quum anno CCCXLIX Angli-Saxones ex Cimbria emigrarent, Britannicum regnum sub iugum suum redacturi; non multo post regni CHRISTI vna participes fiebant. Quis igitur ambigat, Cimbris numero multis Christianam religionem iam profitentibus, in Cimbria quoque eandem acrius et frequentius esse propositam? Simul enim atque euangelium de CHRISTO professi sunt maiores nostri, omni feruore ad dedicandas aedes sacras, ad exercenda sacra publica, et ad propagationem nominis Christiani incredibilem adhibuere diligentiam. (3) Eodem etiam hoc saeculo V. circa finem in Francorum regno, tum Cimbris vicino, doctrina Christi crescebat mirifice. CHLODOVEVS enim Franciae Rex, ducta vxore Christiana CHLOTILDE, ab ea frequenter de amplectenda Christiana religione monitus, tandem anno CCCXCVI. con-

filio

filio paruit, et postquam in praelio, quod contra Alemannos ad Tolbitcum in Vbiis gessit, inuocato CHLOTILDIS vxoris suae DEO, praesentem eius opem erat expertus, victis hostibus, apud Remos CHRISTO nomen dedit, atque a S. Remigio, eius vrbis episcopo, cum Regia familia baptizatus est. (4) Quis dubitet ex hac Francorum conuersione maxima emolumenta cepisse Christianos apud Cimbros, qui vt iamiam audiemus, nulli operae pepercerunt, vt maiores nostros voluntate et sententiis coniunctissimos haberent. Primus autem apostolus Cimbriae, cuius nomen scriptores litteris custodiuerunt, dicitur AEGISTVS, Francorum Regum auspicio, quod ex circumstantiis modo allatis non temere colligas, huic muneri admotus. Is, vt ex iis, quae de eo relata legimus, probabili ratione apparet, saeculo sexto in Fresia aliisque locis prima religionis Christianae sparsit semina, et nullos non labores suscepit, nullam non molestiam assumpsit, vt Cimbricos animos his imbueret sacris. Magnam igitur existimationem nomini suo conciliauit, at licet fortassis nonnullos ad CHRISTVM conuerterit, efficere tamen non potuit, vt CHRISTI doctrina in Cimbria firmas egerit radices. (5)

(1) Tacitus de Germania cap. XXXVI.

(2) Beda lib. I. Hist. Eccl. cap. XV.

(3) Camdenus in Britannia tit. Anglo-Saxones p. 73. conf. M. Trog. Arnkiel vhralt. Mittern. Völcker Leben, Thaten und Bekehr. vbi P. IV. lib. III. integro Cap. X. conuersionem Anglo-Saxonum in Britannia late persequitur.

(4) Gregorius Turon. Hist. Franciae lib. II. cap. 30. seq. Baronius in Annal. ad ann. 599. n. XV. seq. addatur Burc. Gottb. Struuius in Syntagm. Hist. Germ. Diss. VI. §. VI. et XI. vbi rem Cointii aliisque documentis firmat.

(5) Diuersae sunt scriptorum de hoc Aegisto sententiae. Quidquid de illo dicitur falsum atque commentitium esse quidam tenent. Sic Casparus Sagittarius in historia antiquissimae vrbis Bardouici cap. II.

S. 14. f. p. 47. et qui eius vestigia premit Io. Möllerus in Isag. ad Hist. Cimbr. P. II. S. 2. p. 14. seq. tuentur fabulam et fictam rem esse, quae de Apostolo Aegisto referatur. Iudicium suspendit, et hanc relationem non omnino reiiciendam esse opinatur Caspar Caluorius in Saxonia inferiori antiqua Gentili et Christiana Parte II. lib. II. cap. II. S. 8. p. 121. Alii veram esse eandem historiam vel retentione vel defensione sua comprobant. Sed et hi in diuersas abeunt partes, nonnullis ad saeculum primum, aliis Aegistum ad sextum referentibus. Illud facit Henricus Heruordiensis in Chronico cuius index: De factis memorabilibus. „Duo, inquit, ex LXXII. Christi discipulis missi sunt per Petrum apostolum in Teutoniā, verbum DEI praedicaturi. Vnus quidem in Treuerim super fluuium Mosellam, scilicet Maternus. Alius autem, scilicet Aegistus, in Bardewick super fluuium Elmenow, cum Mariano, qui fuit Archidiaconus eius, et in Bardewick coronam martyrii perceperunt. Cum Henrico consentiunt Centuriatores Magdeburgenses Cent. I. lib. II. cap. II. Tit. de Ecclesiis per Europam p. 23. Wernerus Rolfincius de laudibus Westphalorum lib. I. cap. III. Io. Petersenius in der Holsten Chronick P. I. p. m. 9. et Trog. Arnkiel l. c. lib. I. cap. IV. S. 8. p. 26. Ad saeculum autem sextum de Apostolo Aegisto historiam refert, et id temporis in Cimbria eum docuisse tradit Petrus Saxius, in MSto ἀποστολικῶν, cuius index: de praecipuis rebus gestis Frisiorum septentrionalium breuiter descriptis, et iconice adumbratis, libri sex, e summis antiquitatum tenebris producti anno Christi MDC LVI lib. II. cap. I. de religiosis Frisiorum apostolis et Christianae religionis propagatoribus. „S. Aegistus, inquit, A. 589. primus Apostolus Phregiae. Ad eundem annum recenset M. Ant. Heimreich in Nordfres. Chronick cap. V. p. m. 88. Quos quidem ultimo loco nominatos scriptores sequi malim. Nec ausim propugnare, omnino fabulosum esse Aegistum hic locorum docuisse. Haud scio an argumenta a celeberrimo Sagittario prolata, rem totam conficiant. Palmauium est quod l. c. p. 49. contendit, antiquam et de rebus multis abhinc saeculis gestis relationem esse. Sed, quod pace tanti viri dixerim, nulline historiae antiquae habenda est fides? Si quidquid de rebus antiquis traditur, secundum Sagittarium, commentitium est, quid habendum de urbe Bardewico, quam antiquissimam esse senes?

senes?

tenet? Neque videtur ob stare altera ab illo p. 50. producta ratio, non nisi per Carolum Magnum in Saxonia religionem Christianam, primo armorum vi, post episcoporum ope fuisse introductam, firmatamque. Nemo enim vnus propugnat, ab Aegisto hic stabilita esse Christiana sacra, sed omnes, qui eius mentionem faciunt, tantum affirmant, eundem operam dedisse sacris hic vulgandis Christianis, et paganis conuertendis. Vt autem huiuscemodi argumenta veritatem historiae de Aegisto Apostolo non penitus infringunt; sic scriptorum grauissimorum, quorum supra mentionem intuli, testimonia haud permittunt, vt eandem plane in dubium vocem. Corruptam tamen esse facile elargiri possum. Etenim dum tradunt a Petro apostolo missum esse Aegistum, hoc statim suspicionem mouet, pontificium esse commentum; quum sciamus, Petrum non paganorum, sed Iudaeorum fuisse apostolum Gal. II, 7. Praeterea idem firmat, quod scriptores ex Mariano Aegisti faciunt Archidiaconum, quam ordinis distinctionem saeculi primi tempora ignorabant, teste Ioseph. Binghamo in Orig. Antiquitt. Eccles. P. I. Lib. XI. cap. XXI. §. XI. edit. lat. quae Halae 1724. excudi coepit p. 338. seqq. At vero hinc apparet vnice, varia in relatione hac deprehendi, quae cum veritate consistere nequeant, quod si saeculo primo Aegistum floruisse contendamus. Inde tamen falsam esse totam de apostolo Aegisto historiam quis temere inferat? Vt enim taceam corrumpi non potuisse historiam, quae numquam extiterit, alia adhuc superest ratio, quae me expediam. Fac saeculo primo quemdam hic locorum docuisse Christianam religionem, et magnam sibi famam acquisiuisse, cuius nomen obliuione deletum sit. Finge saeculo sexto alium, cui Aegisto fuerit nomen, sacra docendo omnium oculos attraxisse. Duae historiae sequentibus temporibus in vnam, vt fieri solet, forte coaluere. Quod in Borealis Germaniae parte eo facilius vsu potuit venire, quo diligentius illius habitatores traditionibus rerum gestarum memoriam seruabant, vt supra declarauimus. Ad traditionem autem prouocat utique Alb. Crantzius loco ad §. 1. huius Cap. n. 2. citato, quo stabilit ab apostolo quodam saeculo primo hic esse Christianam doctrinam propositam, nulla Aegisti mentione facta, et Petrus Saxius iuxta atque Heimreichius ll. cc. documentis procul dubio domesticis et diuersis vsi, referunt Aegistum saeculo sexto in Pphesia docuisse. Qua ratione pleraque

C

raque

naque omnia dubia, quae circa veritatem historiae Apostoli Aegisti occurrunt, remoueri posse coniectura auguror non plane contemnenda.

§. VI.

Saeculo septimo in Cimbria Christiana sacra maiori studio tradebantur. Bellis enim maximis inter Cimbro et vicinos Francos ardentibus, vt ea in materiam salutis sempiternae Cimbrorum conuerterent, omni opere elaborabant religiosissimi Francorum Reges. Videlicet, quum DAGOBERTVS I. Francorum Rex, ob insignem plane Iudaeorum conuersionem maxime inclitus, anno illius saeculi XXX. aduersus Cimbro dimicaret; (*) prouidenti etiam cura efficere studuit, vt illos de peruersitate idololatriae suae conuinceret, ideoque negotium dedit KONIOCHO, vt inibi sacram proponeret doctrinam, qui maiori fide quam felicitate in Fresia septentrionis prae ceteris officio sibi demandato defunctus est. Nam ob tradita sacra aliena a RADBODO, Fresorum Rege, e regionibus hisce eiiciebatur. (**)

(*) Sigebertus Gemblacensis ad ann. 630. ex edit. Aub. Miraei p. 61.

(**) Petrus Saxius in MSco autographo citato lib. III. cap. I de Ecclesiasticis in Nordstrandia ad A. C. DCXXX. S. Koniochus, inquit, apostolus Phresiorum secundus, per Dagobertum in Frisicum regnum ablegatus, sed a Radbodo, mortuo patre Adgillo, fugatus. Aut ille docuit in Nordstrandia, aut fama huius viri ad incolas permanuit, siquidem celebris olim illa Paroecia Königsbull, ab ipso forte suam denominationem habet.

§. VII.

Neque sequentibus huius saeculi annis PIPINVS Ansegisi filius, in Francia Palatii praefectus, THEODORICO solum Regis nomen obtinente, intermittebat quidquam, vt Christianae religionis cognitione Cimbri auerentur. RADBODVM enim, cuius modo meminimus, potestati suae subiectum sub exitum eiusdem saeculi adegit, vt Euangelistis, quos missurus erat

erat

erat, pacem vel inuitus concederet. (a) Ipsi autem PIPINO prae reliquis curae cordique erat sacrorum apud paganos Cimbro emendatio. Igitur anno DCXC. in Britanniam misit legatos ad celeberrimum inibi Abbatem EGBERTVM Anglo-Saxonem, atque ab illo petiit, vt viros et pietate et doctrina insignes ad conuertendos paganos ciues suos idoneos, linguaeque Cimbrorum peritos designaret, deuictos a se Fresos Saxonesque sacra Christiana edocturos. (b) Cui petitioni concessit, virosque huic instituto maxime aptos delegit, duodecim presbyteros ordinis Benedictini Anglicos, WILLEBRORDVM, SVIDBERTVM, ACCAM, quem alii OCCONEM vocant, VIGBERTVM, WILIBALDVM, VNIBALDVM, LEBVINVM, EWALDOS duos, album et nigrum, a pilis sic appellatos, WERENFRIDVM, MARCELLINVM et ADELBERTVM. (c) Eisdem itineri apostolico se daturus sincero affectu, argumentisque grauissimis commonuit, et pro suo in ciuitatem DEI, et ciues suos Cimbro amore obtestatus est, vt nullum periculum, nullos labores euitarent, quo ciuium suorum aeternae saluti possent consulere. (d)

(a) Sigebertus Gemblacensis in Chronico ad annum 692. et 694. p. 74.

(b) Ne ipse quidem Caes. Baronius in Annal. Tom. VIII. ad ann. 690. n. VI. VII. seqq. Pipino hanc gloriam detrahit, quod missionis legatorum sacrorum praecipuus auctor fuerit promotorque, sed potius testimonii non temnendis id firmat. Praepostere tamen contendit Pontificis Romani, qui id temporis Sergius Imus erat, non minores in hoc negotio partes fuisse, quod totum ab eius nutu et auctoritate pependerit. „Et ne, inquit, in vacuum (vt dicit apostolus Gal. II.) curareret, decernunt mox ad eum, quem vice Petri scirent vniuersae Ecclesiae praeesse Romanum Pontificem, quo Apostolatum acciperent ad gentes, licentiam scilicet atque auctoritatem Euangelii praedicandi.“ Baronius vnice hic respicit ad relationem Bedae de profectioe Romana Willebrordi, quae anno 696. contigit, (Beda lib. V. cap. XII.) quamque et ipse ad eundem annum recenset. Ex vna

autem hac historia binas effingit hic Purpuratus, eandemque etiam ad annum 690. refert, eiusdem Bedae testimonio de una eademque re differente nixus, quum tamen Bedae in mentem venerit nunquam de duplici profectioe Romana verba facere, quippe qui commemorat, Egbertum auctorem hortatoremque fuisse, ut Willebrordus sociique, itineri euangelico se daturi, in Frisiam proficiscerentur, ibique officio suo fideliter fungerentur, nulla mentione facta, quod prius Romam petere debuerint. Illo etiam loco, quo Baronius probare annititur, apostolos Egbertianos 690. Romam contendisse, Beda nos docet, eos iam per aliquot tempus in Cimbria partes suas prius impleuisse, quam viae Romanae se accinxerint. Quocirca a recta via utique aberrat Baronius, quod manifestum est, Willebrordum anno 690. et 696. Romanae viae se bis non commisisse, quum, secundum Bedam, semel dumtaxat anno 696. profectioem susceperit Romanam. An autem ex illo itinere concludas, Willebrordum a Pontifice apostolatam ad gentes, siue licentiam atque auctoritatem euangelii praedicandi petisse? Si hoc intendisset, quidni iam anno 690. quo apostolus euaserat fecisset? Nunc ob priuata sua negotia viae Romanae se dedit, ut Archiepiscopus Ultraiectinus constitueretur, quod ad missionem Cimbricam plane non facit. conf. Beda l. c. Baron. ad ann. 696. n. 11. Mitto, nullo neque Bedae neque Marcellini testimonio Baronium tueri posse, hanc profectioem ab omnibus apostolis Pipini auspicio missis tum susceptam esse. E contrario constat Vigbertum martyrem ann. 696. e medio sublatum iam fuisse. Quin etiam, ipse fatetur Baronius, ex hisce apostolis Suidbertum, qui tamen sacro ordini erat initiandus, ne quidem profectum Romam, sed in Anglia Episcopum esse consecratum. Baron. ad ann. 695. n. V. seq. Praeterea hac occasione obiter obseruandum, Marcellinum unum e duodecim apostolis Pipini, qui vitam S. Suidberti scripsisse perhibetur, et cuius auctoritate Baronius complura ad historiam Cimbriae sacrae facientia communit, hoc tempore non modo a nostris Criticis supposititium auctorem merito appellari, sed etiam ipsos pontificios scriptores non audere amplius pro genuino illum agnoscere. Sic collectores actorum sanctorum mens. Mart. ad d. 1. Mart. fol. 70. n. 2--5. Io. Mabillonius in Actis sanctorum Benedict. Tom. I. sec. III. ad ann. 713. p. 239. omni argumentorum pondere illum Marcellini foetum,

CHINS

cuius memini, adulterinum et spurium esse probant, quorum rationibus subscribit Casim. Oudinus in Comment. de scriptor. Eccles. Tomo I. ad ann. 730. p. 1677. Quae quidem et alia Baronii in rebus ad historiam Cimbricam pertinentibus errata, hoc loco verbo tantum exposita, ne nimium excrescat dissertatio, alias forsitan argumentum disquisitionis Anti-Baroniana mihi suppeditabant.

(c) Conf. Io. Mollerus in Isag. ad Hist. Cimb. P. II. cap. II. §. 3. seqq. p. 15 - 31. ubi scriptores qui de vita et rebus gestis horum apostolorum, vel iunctim de omnibus, vel de singulis seorsim sunt commentati, dedita opera recenset.

(d) Beda lib. V. Hist. Angl. cap. X. Vbbo Emmius lib. IV. Hist. Fres. p. 126. seq.

§. VIII.

Neque etiam id temporis partes suas desiderari patiebantur apostoli recensiti, ab EGBERTO veritatis caelestis propagatores constituti. Quidquid enim promouendis sacris Christianis vsui esse poterat accuratissima diligentia impensius curabant. Dabant igitur se viae, et in omnibus Fresiae Cimbriae locis saniora sacra et vulgabant, et tuebantur. Primum quidem Belgicis Fresis (illi enim etiam RADBODI, a PIPINO victi, imperio erant subiecti) euangelium de CHRISTO praedicabant. At quoniam infelici successu inibi res suas agebant, Anno DCXCII. Cimbriam petiere, atque incolis doctrinam tradidere vnicę salutiferam. (1) WILLEBRORDVS, qui originem duxit a Principe Fresorum HENGISTO, inter legatos illos religionis causa missos eminebat, reliquos doctrina et auctoritate antecelens, VIGBERTVS, aliique prae ceteris RADBODO Regi Fresorum, qui in Fostelandia hoc est Helgolandia commorabatur, proponebant religionem Christianam. (2) Sibi enim persuadebant, Rege primum in cultum veri Numinis verso, feliciter deinceps omnia processura. Quis non animaduertit maximo labore, heroicoque animo illis opus fuisse, vt hic sacra exponerent Christiana? Neque enim RADBODO dum-

taxat odio et dolori erant, qui crudelem se praebebat Christianis, (3) verum etiam in Helgolandia sedem tam stabilem fixerat idololatria, vt sanctissimus a paganis haberetur locus. (4) Quae tamen pericula non verebantur sacrae doctrinae internuntii, sed superstitiones atque idololatriam palam reprehendebant, et omni ratione adnitebantur, vt RADBODO religionis Christianae veritatem ante oculos exponerent. Tres homines in fonte, qui sanctissimus habebatur a paganis, baptizabant, caelestique ardore agitati templa idolorum VESTAE et IOVIS in terram prosternebant, quod fatum alibi in Frisia etiam MERCVRIVM expertum esse constat. (5) Quo facto ira summopere commotus RADBODVS, vt suorum Deorum iniurias vlcisceretur, VIGBERTVM decollari acinace curauit. (6) WILLEBRORDVM etiam accersuit, grauiusque reprehendit, quod sacra sua violasset, et Deo suo fecisset iniuriam. WILLEBRORDVS autem hac occasione cum Rege colloquendi arrepta, fundamenta Christianae religionis illi heroico animo explicat, et grauius hortatur, vt saluti suae perennaturae consulat, nec Christiana auerfetur sacra. „Non „est, inquit, DEVS quem colis, sed diabolus; qui te pessimo „errore, o Rex, deceptum habet: vt animam Tuam aeternis „tradat flammis. Non est enim Deus nisi vnus, qui creauit „caelum et terram, mare, et omnia quae in eis sunt, quem „qui vera fide colit, vitam habebit sempiternam, cuius ego „hodie tibi seruus testificor, vt ab antiqui erroris vanitate, „quem coluerunt patres Tui, tandem aliquando resipiscens, „et credens in vnum DEVM omnipotentem, dominum nostrum IESVM CHRISTVM, vt vitae fonte baptizatus abluas „omnia peccata Tua, et proiecta omni iniquitate et iniustitia, „deinceps nouus homo viuas, in omni sobrietate, iustitia et „aequitate et sanctitate, hoc faciens, cum DEO, et sanctis eius „glo-

gloriam possidebis sempiternam. Si vero me contemnis,⁶⁶
viam salutis ostendentem, scito certissime, quod aeterna⁶⁶
supplicia, et infernales flammæ, tu cum diabolo cui obtem-⁶⁶
peras, sustinebis.⁶⁶ Ad hæc quidem Rex miratus respondit;
video Te minas nostras non metuisse, et verba Tua esse sicut et
opera; sed noluit tamen veritatis nuntio fidem tribuere. (7)

(1) *Vbbo Emmius lib. IV. Histor. Fris. p. 126. seq. Sigebertus Gemblacen-
sis in Chron. ad A. 692. p. 74.*

(2) *Testatur hoc totidem verbis Petrus Saxius in MSCto citato lib. I. cap. 2.
de vere piis et sanctis viris in Helgolandia.*

(3) *Quis et qualis fuerit Radbodus accurate nos docet Saxius l. c. lib. I.
cap. III. De Principibus et Regibus celebrioribus Frisiae Cimbricae
ad A. C. 690. „Erat, inquit, Radbodus Rex Phrysarum vir bellicosus,⁶⁶
magnitudine corporis conspicuus, tanta proceritate corporis omnes⁶⁶
excellens, ut ab humero sursum emeretur, otii et inertiae impa-⁶⁶
tiens, illiteratus, et solo idiomate patrio contentus, linguas pere-⁶⁶
grinas discendi non studiosus, sed gallicam melius intelligens, quam⁶⁶
pronuntians, sagax admodum et ingenio acer, in Christianos valde⁶⁶
impius, et crudelis, capite crasso, et ampla facie, oculis praegran-⁶⁶
dibus, duobusque dentibus aliquantum eminentibus extra ordinem,⁶⁶
gerebat crines prolixos, usque ad humeros, utrinque a fronte di-⁶⁶
scriminatos, ab adolescentia imberbis, et habitu incessit Frisonico.⁶⁶
Frequenti sua praesentia illustrabat Helgolandiam, et arcem Foste-⁶⁶
burgum. A Rege Daniae Omund, quo cum bellum gessit captus,⁶⁶
et per integros 5 annos detentus. Restitutus (hac tamen lege, ut⁶⁶
annuum tributum penderet) male habebat suos Frisos. Cum Ca-⁶⁶
rolo Martello et Pipino vario Marte luctatus. Regnavit annos 50.⁶⁶
Mortuus et sepultus Helgolandiae A. C. 723. Ex illo prognati sunt,⁶⁶
Duces et Comites Frisiae et Nordmanniae, quorum vnus genuit Sin-⁶⁶
dacillam, quae nupsit Wigeberto Duci Saxoniae, Wittechindi filio, A.⁶⁶
C. 826, cui Illustriss. et Celsiss. Cimbrorum et Saxonum Dux Frideri-⁶⁶
cus, Princeps noster clementissimus originem suam ex stirpe paterna⁶⁶
debet.⁶⁶ Eiusdem Radbodi effigiem secundum hanc descriptionem ni-
tide curateque depictam in aduersa pagina exhibet Saxius.*

(4) *Ita enim Alcuinus in vita Wilebrordi cap. 10, Insula, inquit, quae*

4

a quodam Deo suo Foseto Foseteland appellabatur, a paganis in tanta veneratione habebatur, vt nihil in ea ibi pascentium, vel aliarum quarumlibet rerum quisquam gentilium tangere auderet, nec etiam a fonte, qui ibi ebulliebat aquam haurire nisi tacitus praesumeret. conf. Trog. Arnkiel l. c. lib. II. cap. III. §. 5. p. 81.

(5) Sagittarius in Antiquitt. Thuring. citt. lib. I. cap. I. vbi hos rythmos ex Chronico antiquo producit: So zende by (Pipin) in den Landen schiere Willebrorde, dee erst bekeerde de Vrisen, ent' Geloue leerde Tot West-Cappelen, daer by quam En anbedende vernam Mercuriose ouer eenen Godt etc.

(6) Petrus Sax aus Koldenbüttel, in manu exarato scripto, cuius index: Kurtzgefaßte Beschreibung der Insul Helgolandt, wie selbige aus etlichen alten Geschichtschreibern, vnd unterschiedenen Relationen der Landvoigten zusammen getragen Anno 1638. (nullis capitibus hoc MSC. diuisum est.) Als er, (Willebrordus) inquit, eine Zeitlang mit seinen Iüngern auf Helgolandt geprediget, des Iouis vnd Vestae Tempel niedergerissen, vnd 3 Friesen getaufft hatte, ist Radbodus darüber hefftig erzürnet, vnd hat den H. Wigbertum säbeln lassen.

(7) Alcuinus l. c. cap. II. cuius verba ex MSCto Bibliothecae Hamburgensis petita exhibet Trog. Arnkiel. l. c. p. 82.

§. IX.

Quum igitur animaduerteteret WILLEBRORDVS, se cum sociis discipulisque suis neque hic aliquid ad effectum posse adducere, in aliis Cimbriae locis Christianam religionem propagare annisus est, et, vt ex circumstantiis historiae a scriptoribus memoriae proditae colligere licet, (*) in Iutia Cimbrica, cuius incolae Angli quondam fuere, eandem exposuit, et procul dubio in loco illius praecipuo Slesuick docuit, sed successu itidem parum fortunato.

(*) Ita enim tradit Alcuinus in vita Willebrordi. „Cum apud Radbodum vir DEI se fructificare non posse sentiret, ad ferocissimos „Danorum populos iter euangelizandi conuertit. Ibi tum regnabat „Ongendus, homo omni fera crudelior, qui tamen, iubente DEO, „veritatis praecone honorifice tractabat. Quem dum obduratum „moribus

moribus, et idololatriae deditum, et nullam melioris vitae spem habentem offendit, acceptis tunc triginta eiusdem patriae pueris ad electos a DEO populos regni Francorum reverti festinavit. Quae verba Io. Mollerus l. 6. p. 18. seq. ex Francisci Haraei vitis Sanctorum exhibet. Id vero temporis in Dania Rex non fuit Ongendus. Regnabat enim sub finem saeculi septimi Biorno, ut nos docet Arrild Huitfeld, Danmarckis Rigis Kronicke Tom. I. p. 16. Erant tamen praeter Reges, qui vniuersam Daniam regebant, in regno Daniae Reguli quidam Iutiae, qui terram ab Anglis antea habitatam, saeculo quinto a se occupatam, iunctim cum sua veteri Iutia tenebant. conf. Proem. §. 2. p. 3. et Thorm. Torfaei series Dynastiarum et Regum Daniae lib. III. cap. XIV. et XV. p. 397. f. Probabile igitur est inter hosce Regulos referendum quoque esse Ongendum. Huc accedit, quod apostolus hisce Cimbricis ab Egberco Anglo-Saxone demandatum erat, ut ciuium suorum rationem potissimum haberent. Quocirca consentaneum est, illos ad regionem ab Anglis antea habitatam, et in qua etiam nunc Angli quidam habitabant esse profectos, atque inibi Christianam religionem explicitasse. Coniectat quidem vir Celeb. Trog. Arnkiel l. c. p. 80. de Eiderostadio Alcuini verba esse exponenda, his argumentis munitus, quod Dania ipsa hic intelligi nequeat, Eiderostadium autem Helgolandiae prope adiaceat. Sed dubium etiam nunc est, quod et ipse fatetur, ibi sedem Principis cuiusdam fuisse. Praeterea Eiderostadium etiam non ad Danorum, sed ad Fresorum populos tum referebatur. Iutia autem Danorum Monarchae subdita erat atque tributaria. conf. Torfaeus l. c. Neque enim hoc loco valere posse videtur, Eiderostadium in finibus Danorum situm esse, propterea quod Alcuinus Fresorum et Danorum populos exacte discriminat.

§. X.

Quod autem in Fresia Septentrionis, et Iutia Cimbrica, hoc est in vniuerso Sleseuicensi Ducatu WILLEBRORDVS aliique efficere studebant; illud ex apostolis his, a PIPINO missis, in Saxonia Cimbrica, quae iam Holsatia dicitur, duos EWALDOS, (a) SVIDBERTVM (b) et LEBVINVM (c) extricare annis esse, credibile est et verisimile. Licet enim toti-

D

dem

dem verbis relatum non legam, illos in Nordalbingica Saxonia sacra Christiana explicasse, inde tamen hoc quodammodo concludas, quod EGBERTI mandatum utique exigebat, ut quidam ex duodecim illis apostolis Saxonibus Cimbris (ex iis enim originem duxerant Angli Britannici) sanctissimam doctrinam traderent, (d) de hisce autem, quorum modo mentionem feci, generatim constet, Saxonum apostolos fuisse.

(a) *Centuriatores Magdeburg. Cent. VII. cap. II. p. 35.*

(b) *Io. Mollerus H. ad Hist. Cimbr. P. II. cap. II. §. 6. p. 23. f.*

(c) *Centur. Magd. Cent. VIII. cap. X. p. 815.*

(d) *Conf. §. VII. huius capituli p. 19.*

§. XI.

Ex modo dictis intelligimus, in praecipuis Cimbriae partibus, ab apostolis, Francorum Principum auspicio ex Britannia missis, religionem Christianam esse propositam. Tantum autem abest, ut operae tulerint fructum, ut potius, quoniam parum se hic prodesse posse, ob crudelitatem Regum, et duritiem civium, sibi persuadebant, ad PIPINVM, cuius auspicio, ut supra notatum, hasce regiones petierant, reuerterint, laborum suorum rationem reddituri, et res in Cimbria infeliciter gestas commemoraturi. (*)

(*) *Vid. Alcuinus loco ad §. IX. p. 25. citato.*

§. XII.

Neque tamen ab instituto salutari reuocare potuerunt pium Principem; sed PIPINVS eosdem apostolos, data fide publica, in Fresiam remittit, ut ibi praedicarent euangelium. Ciuibus etiam vniuersis grauitur interdicit, ne hisce legatis aliquid molestiae adspargant. Christianismo autem nomen daturis magna pollicetur praemia. (1) Nec solum WILLEBRORDVS, eiusque socii Cimbriam repetebant, et, ut ante, sacra interpretabantur; sed et alii non ita multo post sese illis sociabant. In iis erat WYNERIDVS, siue VENERIDVS, Anglo-

glo-

glo-Saxo, a Pontifice postmodum BONIFACIVS dictus, qui, ob multos a se conuersos paganos, apostolus appellatur Germanorum. (2) Is anno circiter 1000. Fresiam Cimbrorum petit, et a WILLEBRORDO humaniter excipitur, atque per tredecim annos hic locorum multo feruore in emendandis paganis desudat. (3) Hi iam apostoli, initio minori impedimento, quam antea, officio suo fungi poterant. Etenim praeter varios paganos ciues, ipsa etiam THEODOSINDA, quae anno 1000 nupsit Principi GRIMOALDO filio PIPINI, Regis RADBODI filia, illorum doctrinae fidem tribuebat. Qui vero progressus religionis, mirum in modum RADBODI excitabat furores. Non solum enim generum clam per alios occidisse fertur; (4) verum etiam, quum PIPINVS anno 1004. fati concederet, diuini verbi praecones grauitate eum exercuisse non dubitandum est. Nam anno 1005. DAGOBERTO, Rege Franciae, cum CAROLO MARTELLO decertante, RADBODVS a parte DAGOBERTI stetit, trans Rhenum circa Agrippinam Christianorum templa diruit, atque cum CAROLO MARTELLO multis praeliis conflictatus est. Vnde successu carebat, quod PIPINO, de tolerandis religionis Christianae propagatoribus, promiserat. (5)

(1) Conf. Trog. Arntkiel l. c. lib. II. cap. II. §. 6. p. 78.

(2) Io. Mollerus, qui in Isag. ad Hist. Cimbr. apostolos Cimbricos, illosque qui illorum vitas conscripsere, consulta opera commemorat, huius Bonifacii non meminit. Integra autem dissertatione de Bonifacio Germanorum Apostolo egit Vir summe reuerend. Henr. Phil. Gudenius, sub praesidio Io. Christ. Boehmeri, nunc reuerendissimi Abbatis Luccensis, Helmstadii 1720. habita Vbi post multos alios quibus in vita Bonifacii describenda desudarunt, quorum alii laudibus, alii vituperiis in Bonifacium effusiores fuere, laudabilem hanc operam praestitit, ut verum a falso verobique discerneret.

(3) Vid. Casp. Caluorius, in Saxonia inferiori antiqua, germanice edita P. II. lib. I. cap. III. §. 19. p. 125. et Io. Henr. Vrsinus de Eccles. German. origine et progressu lib. II. cap. LX. §. 4. p. 88.

(4) *Vbbo Emmius lib. IV. Hist. Fres. p. 129.*

(5) *Centur. Magdeb. VIII. cap. III. p. 35. conf. Vrsinus l. c.*

§. XIII.

RADBODO autem a CAROLO MARTELLO deuicto, meliori loco iterum esse coeperunt res Cimbricorum apostolorum. Neque enim dumtaxat victus RADBODVS se non impediturum doctores sacra Christiana docentes; sed se quoque ipsum Christianae religioni nomen daturum, pollicebatur. (a) Igitur CAROLVS MARTELLVS hic parti suae non defuit, sed vocatu suo accersiuit WVLFERAMNVM, Archiepiscopum in Gallia Senonensem, illicque Collegas e coenobio Fontanellensi adiunxit, (b) qui in conuertendis paganis vna cum WILLEBRORDO desudarent, Regemque Fresonum in fide Christiana erudirent, promisso illi in memoriam reuocato. Internuntii etiam veritatis Christianae summa fide officium administrare suum, et omnia tentarunt, vt et Regi, et illius imperio subiectis, diuinitatem Christianae religionis ante oculos exponerent. Impulsu tandem suo, et cohortationibus crebris anno circiter DCCXIX. WVLFERAMNVS efficiebat, vt RADBODVS sacrosancto Christianorum fonte tingi desideraret. Iamque alterum pedem habebat in aqua baptismatis, quum quaerendo inuestigaret, vtrum maiores sui caelum, an orcum petiuissent? Quumque a WVLFERAMNO responsum tulisset, procul dubio ad vnum omnes paganos illos in orcum fuisse protrusos, retracto pede, praeoptare se professus est maiorem coetum sequi, quam minorem, aut, vt Crantzius (c) commemorat, malle se cum fortissimis proavis in gehenna, quam cum miseris Christianis in caelo versari. Non ita multo post autem periit miserrime. (d)

(a) *Petrus Saxius in MScto Germanico citato de Helgolandia, quum de bello inter Carolum Martellum et Radbodum differuisset: „Carolus, „inquit, versamlet wieder ein Kriegswolck, und hat Radbodem aus dens*

dem Reich geiaget, vnd seinen vornehmsten Obristen Poppo mit vielen Friesen erleget. Radbodus hat endlich hierauf sich submit- tirt, vnd sich tauffen zu lassen versprochen.

(b) Io. Mollerus 1s. ad Hist. Cimbr. P. II. cap. II. §. XI. p. 35.

(c) Crantzius lib. II. Saxon. cap. XXVI.

(d) Petrus Saxius in ἀποστολῶν de praecipuis gestis Frisiorum Septentrionalium lib. I. cap. II. ad A.C. 719. „Wulframnus, inquit, Epi- scopus Senonensis, cooperator S. Willebrordi, in gratiam Phrysa- rum a Rege Francorum in Frisiam nostram ablegatus, vbi 5 annos docuit. Radbodus primus huius nominis Rex Fresorum, ab ipso in Scrobe Sapiana Helgolandiae, quae adhuc ibi conspicitur, ba- ptizandus erat, sed retraxit pedem.“ conf. in primis Ionas, Mona- chus Fontanell. in vita Wulframni, quae apud Surium in Vit. et Act. sanct. Antwerp. ad d. 20. m. Mart. itemque Act. Sanct. Ord. Bene- dict. Part. I. sec. III. Sigebertus Gemblacensis in Chron. ad ann. 718. p. 79. Cent. Magd. VIII. cap. VI. p. 350. sub indice: casus varii circa baptismum. M. Ant. Heimreich Nordfresische Chronick cap. V. p. m. 89. qui et de morte Radbodi referunt. Saxius in Miscro ger- manico de Helgolandia illi hoc epitaphium dedicat:

O iocus! o dirum! tibi formidabile semper
Elogium, Radbode, tuum post tristia fata.

CAPVT ALTERVM.

DE RELIGIONE CHRISTIANA A CIMBRIS RECEPTA.

Σύνοψις.

§. I. Connexio cum priori Capite.	§. VII. Contra diuersos impetus mu-
nita.
§. II. Christiana sacra in Fresia se-
ptentrionis recepta.	§. VIII. In Iutia Cimbrica vulgata.
§. III. Ibidem stabilita.	§. IX. Ab Haraldo Rege Iutiae a-
gnita.
§. IV. In Nordalbingiam introduc-
ta.	§. X. In eius regione propagata.
§. V. Ibidem firmata.	§. XI. Dissertationis conclusio.
§. VI. Inter varia impedimenta de-
fensa.	

§. I.

Hactenus vidimus, Cimbris doctrinam vnice salutarem va- riis quidem temporum interuallis esse traditam, impe-

D 3

di-

dimenta autem et numero multa, et pondere maxima introductionem sacrorum Christianorum non parum retardasse, ut ex voto succedere non potuerit negotium sacrosanctum. Ad illa iam accedo tempora, quibus diuinae doctrinae praecones feliciori multo successu religionem Christianam in Cimbria propagare poterant, et caelesti praesidio septi, et Regum, Imperatorumque auxiliis adiuti, sensim paullatimque eandem in has regiones introferre, ut primo in Frieslandia Septentrionis, deinde in Nordalbingia, tum in Iutia Cimbrica atque adeo in utroque Ducatu Slesuicensi et Holsatico firmas egerit radices.

§. II.

Etenim RADBODO, qui praeter ceteros tyrannide atque saeuitia sua Christianis nocuerat, infeliciter extincto, maxima religionis sanctissimae vulgatoribus commoda accedebant. Neque enim solum regius Princeps filius RADBODI, cui INGERO nomen fuisse perhibent, subitanea horrendaque Parentis morte perterritus, Christiana amplexus sacra, et baptizatus est; (1) verum etiam stimuli nunc addebantur apostolis, ad sacra Christiana alacriori vehementiorique studio exponenda. Alii in Cimbriam allecTABANTUR meliorum sacrorum propagatores, qui multo feliciori industria hinc et illinc diuinas res promouebant, et veritatem agnitam strenue defendebant. Id quod patet BONIFACII exemplo, cuius supra iam memini. Is, quum a Pontifice legatus sedis apostolicae esset constitutus, et in vniuersa Germania Christianam religionem impigre vulgaret, RADBODI potissimum morte excitatus, Frisiam Cimbrorum secundo petebat, illiusque apostolis sese adiungebat. (2) Summis quidem laudibus efferendus non est, propterea quod pontificius legatus, Papae iureiurando promiserat, se in eius auctoritate stabilienda et in Ro-

ma-

manis ritibus propagandis totum desudaturum. (3) Neque tamen eiusdem merita plane reticenda, quia verosimile videtur, illum hic omnia peruersa dogmata sua non proposuisse, non quidem quoniam non voluit, sed quia non potuit. WILLEBRORDVS enim princeps hic erat sacrorum propagator, cuius auspicio reliqui munere suo fungebantur. Qui quum puriora traderet sacra, et LVTHERI doctrinae fere conuenienter, (4) minime omnium permittere poterat, vt BONIFACIVS cum iis non consentanea doceret. Neque hoc tulisset indoles Cimbrorum, qui quasdam doctrinas, vt pontificiae rationi conuenientes vulgatas, modis omnibus a se abalienabant. (5) Tribus autem annis BONIFACIVS apostolis in Frieslandia septentrionis commorantibus focias iungebat manus, et in destruendis idolorum templis et delubris operam communem consumebat. Id enim temporis pagani bene multi sanioribus consiliis aures praebuerunt, et crescente Christianorum numero, varii designati sunt eorum doctores. (6)

(1) *Centuriat. Magdeburg. Cent. VIII. cap. V. p. 347. Vbbo Emmius lib. VI. Hist. Fres. p. 137.*

(2) *V. Cass. Sagittarius in Antiquitt. Thuring. lib. III. cap. III. et IV.*

(3) *Errores dogmataque pontificia, quae vulgare annitebatur Bonifacius, prae reliquis late exponunt Centur. Magdeb. VIII. cap. X. p. 79-802. ubi egregie detegunt Pontificis romani artes, qui hoc Bonifacio, tamquam mancipio suo utebatur ad stabiliendas doctrinas suae rationi status conuenientes. Sigillatim autem Bonifacium Latina lingua vsum esse, vt auctoritatis pontificiae fines extenderet, tuetur Henr. Vagedes in dissert. de propagatione linguae Romanae, profanae sacraeque dominationis arcana. Quam operibus eius academicis a Pb. Lud. Pastoir Rintelii 1703. editis insertam deprehendas diss. II. §. IV. p. 31.*

(4) *Conf. haec ipsa dissert. cap. I. §. VIII. p. 22. 23.*

(5) *Egregio exemplo, et huc omnino faciente, id docet Vir summus Martinus Chemnitius Exam. Concil. Trid. p. m. 508. „Inter capita,“ in. 56*

„inquit, reformationis ecclesiarum in Germania per Bonifacium non
 „posse num erat lex coelibatus, seu prohibitio conjugii sacerdotum.
 „Sed quia Bonifacius animaduertit Germanos a vicijs libidinibus
 „abhorrere, amantes vero, reuerentes et tenaces esse legitimi foe-
 „deris coniugalis: sicut ipse Bonifacius apud N. uclerum Tomo se-
 „cundo, pagina prima scribit; In antiqua Saxonia (erat autem
 „haec Holsatia siue Saxonia Cimbrica) si virgo in paterno domo stu-
 „prata, vel matrona fuerit adulterata, strangulatam cremant,
 „et super fossam sepulturae corruptorem suspendunt, aut cingulo te-
 „nus vestibus succis flagellant, castaeque matronae pungunt de-
 „villa in villam, donec interimant &c. Pontifex igitur non ausus
 „fuit sacerdotibus Germanis primo aditu legitimum coniugium
 „prohibere, et reliq. conf. ipse Baronius in annal. Tom. IX. ad
 „ann. 745. n. IX.

(6) Sagittarius l. c.

§. III.

Quum hos progressus in Frieslandia Septentrionis faceret reli-
 gio Christiana, in Cimbria etiam latius disseminabatur, atque
 tenella ea et veluti herbescens magnis conatibus communie-
 batur. BONIFACIUS a pontifice iam Mogontiacae ciuitati,
 metropoli Germaniae, Archiepiscopus constitutus (a) medio
 septimi saeculi, cum magno comitatu, tertium in Frieslandiam Cim-
 brorum venit, vbi anno supra septingentesimum quinto et quin-
 quagesimo, cum quinquaginta discipulis occisus est, a qua mor-
 te illum non liberabat reliquiarum apparatus, quem secum
 ferebat, et interfectores in se ruentibus ostentabat. (b) Inter-
 empto BONIFACIO, in doctrina sacra apud Cimbrorum vulgan-
 da strenuam nauauit operam WILLEHADVS natione An-
 glus. Is vel ipsam mortem pro CHRISTO subire paratus, pro-
 perauit in Frieslandiam, vbi BONIFACIUM occisum esse inaudie-
 rat. Ingressus autem prouinciam, spe sua excidit. Neque
 enim, Deo animos moderante, Frisiae habitatores ferreos ac
 sanguinarios, sed cereos, mansuetos disciplinaeque Christianae
 capa-

capa-

capaces reperit. E quibus aliquot millia sacro fonte abluta Seruatori nostro vindicauit, omnique prouincia cum discipulis suis perlustrata, idola defregit. Non defuere tamen, qui vitae Willehadianae insidias struerent, sed irrito conatu. (c) In eadem palaestra cum WILLEHADO LVDGERVS impigre pariter desudat, et anno DCCLXVIII. circiter in Helgolandia magno feruore praedicat CHRISTVM, et breui temporis spatio totam insulam in consensum trahit, praecipuumque idolum ciuium illorum PHOSETVM destruit. Quumque innumeri, conspecta clarissima Euangelii luce, caecuti- re desissent; (d) ipse etiam Princeps militiae et illius insulae filium suum LANDRICVM LVDGERO sancto baptismatis fonte tingendum offert, qui postmodum in Fresonum gente religiosus fuit presbyter. (e)

- (a) *Vid. Annales Francorum Fuldenses Marquardi Freberi rerum Germanicarum scriptoribus a B. G. Scruuio editis Tomo Imo inserti p. 3.*
- (b) *Petrus Saxius in MSto de rebus gestis Fresorum Septentrionalium lib. II. cap. I. „Venefridus, inquit, Bonifacius docuit in Frisia nostra, ubi et martyrium passus est A. C. 755.“ Cum illo autem quinquaginta et amplius commilitones acerbissima morte periisse refert M. Adamus Brem. Hist. Eccl. lib. I. cap. VIII. p. 3. conf. Sagittarius l. c.*
- (c) *Io. Adolph. Cypraeus in Annalibus Episcoporum Slesuicensium p. 2. conf. Adamus l. c. cap. IX.*
- (d) *Saxius l. c. lib. I. cap. II. ad A. C. 768. „S. Ludgerus siue Luderus,“ inquit, Episcopus Monasteriensis, Apostolus Saxonum, et Consiliarius Wittichindi, post conuersionem a Carolo M. constitutus, tendit in regnum Frisicum A. C. 768. In conuertenda Helgolandia sedulo laborauit vir sanctus, et breui temporis spatio hoc perfecit. Phoseti templum euertit, et omnes fideles baptizauit.“ Idem tradit Saxius in MSto germanico de Helgolandia, ubi etiam quid Phosetum sit exponit. „Phosetum, inquit, Phoseta oder Fosta ist der vornehmste Abgott gewesen, welcher in allen Frisisehen Ländern, vornehmlich in Medenblick vnd Phosetanischen Landen sehr hoch und werth gehalten wird, daß auch Helgolandt anfänglich nach ihm ist Fosteland.“*

E

land

„land genennet worden. Imgleichen ist auch Iupiter vnd Vesta ge-
 „bührlich verehret worden, vnd hatten diese Abgötter auf ihre Brust
 „ein Schild, vnd auf dem Haupt einen Helm, an Armen vnd Beinen
 „waren sie nackt, vnd auf den Rücken hatten sie Flügel.

(e) Auctor Anonymus in vita Ludgeri cap. XVIII, conf. Trog. Arnkiel 1, c.
 p. 90.

§. IV.

Interim, quum hac ratione in Friesland Septentrionis res
 Christianae meliori loco esse inciperent; CAROLVS tum
 Francorum Rex, Princeps sine controuersia maximus, qui
 postmodum Imperatoris et MAGNI induit nomen, maio-
 rum suorum exemplo excitatus, emendationem sacrorum
 apud Saxones, Friesland vicinos, in primis pensi habebat. Ic-
 circo habita Wormatiae synodo Anno DCCCLXXII. quaerendo
 inuestigauit, quam potissimum ratione Saxones paganos a
 fabulosa religione ad veram traduceret? Ratum habitum est,
 bello quod Saxonibus imminebat, illos sub iugum redigen-
 dos, et hoc pacto eorum salutem aeternam consulendum. Ingenti
 igitur congregato exercitu eodem hoc anno in Saxoniam pro-
 fectus est, et multos caelestis disciplinae defensores, verita-
 tisque Christianae internuntios secum duxit, ne deessent, qui
 victis Saxonibus statim Christianae religionis veritatem ante
 oculos exponerent. (1) Nolo iam in describendo hoc bello
 Saxonico maxime illustri, et per tres et triginta annos duran-
 te versari, nec qualia incrementa aut detrimenta Francorum
 Rex apud Saxones ceperit, commemorare, quoniam omnes
 scriptores Francici et Carolingici copiose et pluribus verbis de
 hoc bello edisserunt. (2) Neque enim CAROLVS solum vi-
 ctore gladio et vi sua sacra obtrudebat Saxonibus, verum et-
 iam opera et studio fideli WILLEHADI anno DCCCLXXVI. ute-
 batur, qui in Saxonia Cimbrica cum LVDGERO et collegis
 reliquis discipulisque suis per septem annos vsque ad annum
 duo-

duo-

duodecimum belli Saxonici, hoc est DCCLXXXIII. munere sibi demando peregre functus est, multis millibus paganorum baptizatis. Ex illo WITTEKINDVS [hic, et ALBION, patruus illius filius, summi erant in hoc bello Duces, quorum ille Saxonum Suderalbingorum, hic Nordalbingorum Princeps dicebatur(3)] omnes machinationes adhibebat aduersus Christianos, Francorum terminis ad Rhenum vsque vastatis. In qua vexatione et afflictione discipuli WILLEHADI quidam Bremae, alii per Fresiam, reliqui trans Albim dispersi leguntur. Vnde defensor et propugnator causae DEI WILLEHADVS maius adhuc lucrum exspectabat, atque secundum praeceptum Euangelicum de ciuitate in ciuitatem fugiebat, sociisque laboris sacrosancti huc illuc dimissis, cum LVDGERO, in monasterium per biennium se abdebat, precibus fuis pro insectatoribus suis, et pro gente Saxonum, ne iactum apud eos semen verbi diuini noxio lolio exstingeretur. (4) Quas quidem preces DEVS audiuit, et vertente biennio caput iterum in Saxonia extulere sacra Christiana, maximaque cepere incrementa. Etenim quum anno DCCLXXXIV. CAROLVS Saxones iterum deuicisset, et WITTEKINDVS atque ALBION in Nordalbingiam confugissent, CAROLVS ab hisce Ducibus praeuia amica inuitatione petiit, vt se conuenirent. Hi autem, quum Regiae allecationi haud fiderent, CAROLVS per legatum, cui AMALVINO nomen erat, iis salutis obsides misit. Quo facto Attiniacum, vbi id temporis Rex Francorum agebat, petiere, ibique a Rege honorifice excepti, se totos ad illius gratiam contulere, et deuicta Saxonia in prouinciam redacta, atque in Episcopatus diuisa est. Vterque autem Saxonum Princeps et WITTEKINDVS et ALBION facti catechumeni, satisque a disciplina CHRISTI instructi, a LVLLO Archiepiscopo Moguntino baptizati sunt, cum multis magnatibus, praecipuisque

E 2

Saxo-

Saxoniae viris, et GEVA, WITTEKINDI coniuge, Sorore Regis Daniae GOTRICI. Ipsi autem WITTEKINDO sponsor fidei et sacrae initiationis arbiter adstitit CAROLVS, et ALBIONI Duci Nordalbingorum CAROLI comites et praefecti. GEVAE denique susceprix erat CAROLI coniux FASTRADA. Neque CAROLVS eos dumtaxat donis magnificis cohonestabat, verum etiam Saxonibus, qui Principum exempla sequebantur, varia praedia beneficiaria elargiebatur. (5)

(1) Eginhart in Annal. ad ann. 772. Regino lib. II. Chron. ad ann. 772. p. 25. Lambertus Schnaffnaburgensis ad eundem annum p. 153. conf. Egil in vita Sturmionis Saxonum apostoli, cuius verba, ut luculentum hac de re documentum, M. Z. Boxhornius profert Hist. uniuers. p. 440.

(2) Conf. Schurtzfleischi in dissertatione de Wittekindo Magno dissertat. historico-politicis inserta.

(3) Crantzii Metropolis lib. I. cap. I. p. m. 5. Cap. IV. p. 11. Cap. XII. p. 25.

(4) Adamus Brem. Hist. Eccl. lib. I. cap. IX. p. 3. Historia Archiepiscoporum Bremensium, quae extat inter Lindenbrogii scriptores rerum septentrionalium a Celeb. I. A. Fabricio editos p. 69.

(5) Eginhart in Annal. ad ann. 785. Regino Chron. lib. II. ad eundem annum p. 29. Adamus l. c. Crantzii Metrop. lib. I. cap. IV. p. 11. alii- que plures. Conf. Celeb. S. F. Hahnii Reichs und Kaiser Historie P. I. cap. I. §. 10. p. 34. seq.

§. V.

Coniectando facile possumus assequi, Principis Holsati- ei ALBIONIS animo caelesti luce completo, atque ardore verae pietatis inflammato, et sic rebus CAROLO ad vota fluentibus, religionem Christianam in Saxonia firmiores egisse radices. Neque enim Francorum Rex intermittebat quidquam, quod ad tutandam et amplificandam eandem religionem in Saxonia villo modo facere posse videbatur. Proinde eodem hoc anno supra septingentesimum quinto et octogesimo, WITTEKINDO et ALBIONE a CHRISTI causa iam stan- sibus,

sibus,

tibus, Paderbornae in Westphalia celebrabat synodum, ad statum ecclesiarum Saxoniarum componendum, et varia ratione adnitebatur sacra Christiana ibidem communire atque stabilire. **LYDGERVS** etiam et **WILLEHADVS**, antea in exilium fugati, Ducibus Saxoniae **CHRISTVM** profitentibus, cum discipulis suis in Saxoniam reuertebant, a Rege Francorum **CAROLO** sibi concredita munera et officia exequabantur, (a) et vbique sacra sua feliciori multo successu proponebant, vt, anno vertente altero, omnes Nordalbingi Saxones, atque illi ex Frefis, qui hucusque **CHRISTO** nondum dederant nomen, se Christianos fieri velle promitterent. (b) **WITTEKINDVS** enim et **ALBION**, qui apostolorum instituta quondam retardarant, nunc omnibus modis promouebant. Nec enim tantum de **ALBIONE** relatum legimus, quod religionem propagari, et regionem suam ab idolis purgari curauerit; (c) verum etiam de **WITTEKINDO** constat, eum horum apostolorum institutione vsu[m] esse, eosdemque amore prosequutum. Id etiam causae erat, cur **WILLEHADVM**, quum Wormatiae religionis causa **CAROLVM** conueniret, Imperatori stiterit, vt eum consecraret Episcopum Bremensem. (d) Quod, maximo Cimbriae emolumento, factum, et **WILLEHADI** curae atque tutelae demandata est vniuersa Nordalbingia, eique vicina Frefia Septentrionis. (e) Qua quidem dignitate anno **1000 LXXXVIII.** auctus **WILLEHADVS**, coepit maiori sanctitate res sacras tractare, atque salutem aeternam Cimbrorum quibuscunque rebus prospicere et consulere. (f) Effecit quoque, vt existimatio ac dignitas Christianae religionis hic multum adoleuerit. Dicitur eodem Episcopo **Widdingstadae** in **Dithmarsia** anno **1000 CCXC.** templum nouum exstructum, Christianisque sacris dedicatum esse. (g) Quod etiam **Meldorpi** euenisse verosimile est, quum constet, **WIL-**

E 3

LE,

LERICI tempore inibi ecclesiam iam fuisse constitutam. (h)
 Diu autem WILLEHADVS huic muneri sacro non praefuit,
 qui duos post consecrationem suam annos, mensibus tribus
 adiectis, quum in Fresia Septentrionis ageret, fatis concessit,
 funereque Bremam elatus, in Basilica S. Petri, quam ipse ae-
 dificarat, sepultus est. (h)

(a) *V. Gasp. Caluörrii Saxonia inferior antiqua P. II. lib. II. cap. X. §.*
 88. p. 226.

(b) *Cypraeus in annal. episc. Slesu. p. 3.*

(c) *Centuriat. Magdeb. Cent. VIII. cap. II. p. 26.*

(d) *Caluörrius l. c.*

(e) *Vid. Diploma Carolinum super fundatione ecclesiae Bremensis, quod
 praeter alios exhibet Adamus Brem. Hist. Eccl. lib. I. cap. X. p. 4.*

(f) *Cypraeus l. c.*

(g) *M. Ant. Heimreich Walther Dithmarsische Chronick cap. IV. p. 36.*

(h) *Adamus Brem. l. c. cap. XII. p. 5. Heimreich l. c. et cap. VI. p. 43.*

(i) *Adamus l. c. cap. XI. p. 5. Historia Archiepiscoporum Bremensium,
 quae extat inter Lindenbrogii scriptores citatos p. 69.*

§. VI.

WILLEHADO vita defuncto, variae res Christianae religio-
 nis exercitio moras interponebant. Saxones enim, vel ob tri-
 butorum exactionem, vel ob praesidia a CAROLO imposita,
 quae genti, diu libertati assuetae, valde molesta videbantur,
 ad rebellandum in Nordalbingia incitabantur. Et vt alios fa-
 ctos motus taceam, anno MCCXCVIII. praefectum CAROLI
 in Holsatia, eiusque ad Regem Daniae legatum, Comitem
 GOTTSCHALCVM trucidabant, et contra foederis socios
 CAROLI inimicissime se gerebant. (1) Nec minorem cuncta-
 tionem iniecere Danorum Vandalorumque incursationes cre-
 brae et feroces, qui ferre non poterant, religionem Christia-
 nam in vicinia coli. In primis autem GOTFRIEDVS, qui et
 GOTRICVS dicitur, Rex Iutiae, diuinae legis praedicatio-
 nem retardabat, Saxones enim sibi efficiebat tributarios,

et

et Fresiam subigebat. (2) Quae tamen impedimenta restinguere non poterant ardorem caelestis veritatis internuntiorum, quo minus eandem proponerent, et ulterius in Septentrione propagarent. Etenim WILLERICVS, WILLHARRIVS etiam dictus, Canonicus Bremensis, qui, sub WILLEDADI auspicio, iam antea sacra nostra hic diligenter curauerat, eo demortuo, eadem probe stabiliebat, et novos diuinae scientiae alumnos allec[t]abat. Neque vero CAROLVS MAGNVS hic suis partibus deerat, sed prudenti consilio causam DEI promouebat. Quum enim animaduerneret optimus Caesar, tributa sibi a Saxonibus ferenda, multarum esse turbarum causam, vt, hoc etiam remoto impedimento, illorum sempiternae salutis consulere: Salzae equestrem ordinem Saxonicum congregauit, vbi hac proposita conditione Saxones sibi deuinxit, vt, relicta pagana superstitione, salutarem de CHRISTO doctrinam amplecterentur. Censum autem atque tributum iisdem remisit, si decimas praesulibus dependerent, et diuini verbi interpretibus. (4) Ex illo, et ore, et mente sincera, Christiana sacra profitebantur Saxones, et quo magis ab illis prius fuerant alieni, eo impensius nunc colere incipiebant.

(1) Eginhart in annal. ad ann. 798. Regino lib. II. Chron. ad annum eundem. Crantzii Metrop. lib. I. cap. XIII. p. 27.

(2) Cypraeus in ann. Slesuic. p. 5. add. C. S. Schurtzschii Res Danicae, quae inter eius disputationes Historico-ciuiles Lipsiae 1699. editas, quartum et decimum obtinent locum, §. II. vbi de hoc Gotfrido late agit, eumque inter Reges Daniae proprie sic dictos refert, neque tamen obseruat, quod Iutiae tantum Rex fuerit. Id quod solide delarauit Thorm. Torfaeus in serie dynast. et Regum Daniae lib. III. cap. XV. p. 404. s. conf. viri illustris Andreae Høieri kurtzgefaßte Dännemarkische Geschichte P. I. cap. II. quae st. 15. p. 16.

(3) Adamus Brem. Hist. Eccl. lib. I. cap. XII. p. 5.

(4) Vid. Eginhartus in vita Caroli Magni cap. VII. Poeta Saxo in annalibus Caroli Magni ad ann. 803, vbi Saxoniam in prouinciam imperii

Frank-

Francici redactam esse referunt. Quod ita exponendum est, cum asserta libertate societatem inter utrumque Francorum, et Saxonum populum initam esse; secundum Schurtzfleischium in Wittekindo M. §. XIII. not. (cc) Struuium in syntagm. Hist. Germ. Diss. VII. §. XXII. not. (††) Pffeffingerum in Vitriario illustrat. lib. I. Tit. II. §. 10 - 20.

§. VII.

Quum hac ratione effecisset CAROLVS M. vt in Nordalbingia, ciuium suorum consensu, doctrina CHRISTI inuaderet, ne sacrosanctum hoc exercitium iterum impediretur itidem curauit. Eodem enim hoc anno WILLERICVM Episcopum constituit Bremensem, quod antea illi non licuerat, quoniam, mortuo anno DCCXCI. WILLEHADO, Ecclesiam Bremensem, cui Nordalbingensis erat concredita, per duodenos annos ob varia impedimenta Praesule summo carere oportebat. Qua dignitate auctus WILLERICVS, maiori studio et feliciori successu suas partes peragit, atque in Nordalbingia, et prae caeteris in Dithmarsia in oppido Milinthrop nunc Meldorp dicto, ecclesiam iam constitutam conuenit. Templum ubique per Episcopatum suum dedicat, et praecones verbi diuini memorabili pietate et doctrina conspicuos illis praeficit. (a) Et ne ex ipsis Nordalbingiae ciuibus Christianae doctrinae propagationem forte impedirent, et Iutarum institutu rebellionem pro more excitarent, CAROLVS M. anno DCCCIV. armata manu in Holsatiam contendit, multa millia Nordalbingorum cum vxoribus et liberis transtulit in Franciam, et huc atque illuc multifariam dispersiuit, vbi per septennium commorati, et ab EGBERTO patriae restituti sunt, Obotritis interea et Vandalis derelictas sedes occupantibus. (b) Sed et omnes neruos in eo contendit, vt Saxones et Frisios potestati Iutiae Regis eximeret, in quem quum intenderet bellum, res tamen per vtriusque partis consiliarios ita transacta est, vt in posterum fines Daniae et Saxoniae Eidora termina-

ren-

rentur. (c) Non ita multo post anno DCCC VIII. in Albis fluvii ripa duo castella contra Slavorum incursiones construxit. Quorum vnum a Caesareo legato ODONE excitatum fuisse, praesidium vero illi impositum e Saxonibus orientis, scriptores referunt, (d) alterum autem Wedelae prope Hamburgum esse conditum verosimile est. (e) Anno DCCCIX. itidem ad Storam in Holsatia castellum, ECKBERTI opera aedificauit, vt Christianos muniret aduersus GOTFRIEDI Regis Danici tyrannidem, et in militum Christianorum tutelam commisit. Qui quidem locus id temporis Essefeld dicebatur, et modo Itzehoa audit. (f) Quum autem Vandali anno DCCC X. destruerent castellum Hamburgi exstructum; CAROLVS M. illud anno DCCC XI. instaurauit, (g) atque templum inibi condidit, profelytis, qui sacra nostra amplexi erant, in Holsatia inferuiturum. Ad id inaugurandum AMALARIVM Episcopum ex Gallia euocabat, parochia HERIDAGO concredita, qui et Archiepiscopus Hamburgensis euasisset, nisi excessus CAROLI MAGNI impedimento fuisset. (h)

(a) Adamus Brem. l. c. Historia Archiep. Brem. n. II. p. 70.

(b) Eginhartus et Regino ad ann. 804. Adamus l. c. Crantzius Metrop. lib. I. cap. XV. p. 30. conf. Celeb. S. F. Hahnii Reichs vnd Kayser Historie P. I. cap. I. S. X. p. 36., ubi obseruat, hanc translationem ad ann. 803. minus recte a quibusdam referrri.

(c) Cypraei annal. Slesu. p. 5.

(d) V. Petri Lambecii Origines Hamburgenses lib. I. p. I. Lindenbrogi scriptor. citatt. additae.

(e) V. Trog. Arnkie! l. c. p. 139.

(f) Eginhart et Regino ad ann. 809.

(g) Lambecius l. c. p. 2.

(h) Testis est omni prouocatione maior Caesar Ludouicus Pius in diplomate de Fundatione Archiepiscopatus Hamburgensis, quod integritate suae restitutum exhibet vir summe Reuerendus Nicol. Staphorst in historia ecclesiae Hamburg. Partis I. vol. I. cap. III. p. 26. seqq. conf. Idem l. c. cap. II. p. 10. seqq. et Io. Möllerus Isag. P. II. cap. III. S. 3. et 4. p. 37. seqq.

§. VIII.

Ex iis quae haecenus dicta sunt constat, in Nordalbingia, quae iam Holsatia dicitur, et Fresia Septentrionis, hoc est Slesuicensis Ducatus parte, quae ad occidentem pertinet, tam firmas egisse radices Christianam religionem, ut non ciues solum eam coluerint, verum etiam vicinorum paganorum insultationes sanctum hoc exercitium praepedire amplius non potuerint. Eodem autem splendore nondum eminebat in parte Ducatus Slesuicensis septentrionem versus, quam Iutiae Reges tum tenebant. Non defuere tamen, qui, in hac etiam Cimbriae parte, CHRISTO nomen eodem dedere tempore, quo vicini Saxones et Fresi. Atque ex ipsis Iutiae ciuibus TROGILLVS ADELFAIVS, qui per varias regiones iter fecerat, et in Germania Christiana sacra amplexus erat, quum patriam petiit circa medium saeculi octaui, non solum purioris doctrinae passim spargebat semina, eamque amicis suis felici successu exponere; verum etiam GORMONI, Regi Iutiae, eiusdem declarabat veritatem, qui hunc ADELFAIVM plurimi fecit. Sed morte et Regis GORMONIS, et diuini huius praeconis sacra incoepa non parum retardabantur. (*) Sequente enim aetate praecipue Christianis impedimento erat tyrannis Regis GOTFRIEDI, qui Iutiam tempore CAROLI MAGNI moderabatur. Quo anno 1000. a suis satellitibus occiso, magnum introductionis religionis Christianae remotum obstaculum est, et non ita multo post maximis auctibus creuit. LVCOVICVS enim PIVS ad HARALDVM Iutiae Regem anno 1000. xv. mittit EBBONEM Archiepiscopum Rhemensem, pacis initurum legem; qua occasione is complures Cimbro Iutas CHRISTO vindicat. Ea res, quum fauste ac prospere eueniret, desiderio flagrabat totam vitam religionis promouendae negotio impendere. Quocirca idem EBBO, legatione hac finita iterum in Iutiam venit cum HAL-

LIT.

LITGARIO, vt dedita opera paganorum saluti inuigilaret. A pontifice etiam PASCHALI legatus apostolicus ad Danos constitutus est, et Caesar castellum prope Hamburgum situm, et Wela siue Wedel appellatum, cuius supra iam memini, illius praesidio commisit, quo necessitate adductus pro sua tutela vteretur. Multum ille operae insumsit in superstitionem paganorum emendandam, effecitque, vt sensim et pedetentim Christiana sacra corroborarentur. (**). Id quod praecipue euenit anno IDCCC XXVI.

(*) *Arrild Huitfeldt Danmarkis Rigis Kronicke Tom. I. p. 10. n. 50. Eiusdem Bissers Kronicke p. 1. M. Paul. Poulson Biblioth. Aarhusens. p. 2. conf. Thorm. Torfaeus l. c. lib. III. cap. XV. p. 403. collat. cap. VIII. p. 331. et 332.*

(**) *Rembertus in vita Ansgarii, quam magis emendatam sistit vir summe reuer. Nic. Staphorst l. c. Cap. XII. p. 96. conf. Petrus Lambecius in notis ad h. l. p. 206. Adamus Brem. lib. I. cap. XIV. p. 6. Io. Möllerus l. c. P. II. cap. III. §. 6. p. 44. M. Paul. Poulson l. c. p. 3.*

§. XI.

Quum enim HARALDVS, (1) qui summae rei in Iutia praecerat, e regno suo eiectus, cum vxore sua et fratre ERICO, et quam plurimis Danis Moguntiam ad LVDOVICVM PIVM confugeret, ab eoque auxilium peteret, regnum suum recuperaturus, Caesar et ipse, et per alios HARALDVM hortatus est, vt Christianae religioni nomen daret, quo Christiani alacriori studio ei subuenirent. Quibus votis pii Imperatoris satis fecit, et cum familia sua in templo S. Albano dicato baptizatus est. Sponsor ad sacrum fontem HARALDI LVDOVICVS, testis autem baptismatis illius coniugis erat Imperatrix IVDITHA. Quum eadem cum LVDOVICO veneraretur sacra HARALDVS; Caesar eum suo regno restitutus, requirebat virum doctrina et pietate insignem, qui HARALDUM in Christiana religione institueret, eandemque in Iutia propagaret. Iccirco, conuocatis praecipuis diuinarum littera-

rum interpretibus, quaerendo inuestigauit, quemnam potissimum huic muneri idoneum censerent? Hi quum exploratam cognitamque haberent barbaram Danorum illius temporis crudelitatem, ambigebant, vtrum aliquis has partes vellet suscipere. ANSCHARIVS tamen, qui ab Abbate Coenobii Corueiensis WALO prae reliquis dignus habebatur, hac sibi oblata provincia, diuino spiritu accensus, iuxta atque AVTBERTVS eiusdem coenobii monachus praecipuus, in corrigenda paganorum superstitione se multum operae curaeque posituros pollicebantur. Quocirca Caesar addidit stimulos, currentesque incitauit, et cohortatus est, vt in primis Regem rerum caelestium scientia augerent, ne ad errores semel derelictos recideret. Curauit etiam, vt ad munus et iter apostolicum necessaria iis subministrarentur, et iussit, vt cum HARALDO itinere Iutico se darent. (2) Ipsi autem HARALDO, quem pacificatione potius, quam vi regno suo reddebat, (3) vt sine impedimento securus regnaret, trans Albim regionem illi tradit, quo urgente necessitate se reciperet. (4)

(1) *Hic Haraldus quibusdam scriptoribus dicitur Herioldus. Perperam autem cognomen Klagus aut Klakus a Cypraeo in annal. Episc. Slesu. p. 6. seqq. et ab aliis, communi fere errore illi induitur. Quod cognomen ad hunc non pertinet, sed ad alium Haraldum, qui Comitatus dignitatem in Iutia vel in Holsatia gessisse, et pater celeberrimae Thyrae Dannebod dicitur. Illum Haraldum Klakium Comitatus dignitate postmodum se exuisse, ac in Galliam profectum Christiana suscepisse sacra, nec umquam in Daniam reuertisse tradit Olaf Trygvini vita. Id quod nos docet Thorm. Torfaeus l. c. p. 416.*

(2) *Nituntur haec fide Remberti, Anscharii discipuli, scriptoris eiusdem aetatis, qui haec commemorat in vita Anscharii cap. VI. et VII. p. 91. seqq. Eadem recensent Saxo Grammaticus Hist. Dan. lib. IX. num. 51 p. 175. seq. Gualdo in vita Anscharii apud Staphorstium l. c. cap. XII. seq. p. 140. Adamus Bremensis lib. I. cap. XV. p. 6. Sigebertus Gemblacensis in Chron. ad ann. 825. Crantzius Metrop. lib. I. cap. XIX. p. 36. Cypraeus l. c. p. 7. seq. alique. Aliter autem Haraldus*

raldis

raldianam conuersionem describit vita Olafi Trygguini, Saxonis aequalis, et maioris plerumque accurationis, quam ex binis Arnae Magnaei membranis citat Torfaeus l. c. lib. III. cap. XV. p. 405. seq. „Tum Rex, inquit, factus est vir quidam nomine Haraldus. Is“ quinquennium regnavit antequam cum Reinfrido Godefridi filio“ praelio decertaret. Eo praelio Haraldus, obtinendae victoriae gratia voto se obstrinxit, recipiendi cum vniuersa familia sacri baptismatis, si saluus euaderet. Itaque victor factus, paullo post cum uxore sua et fratre (fratris sui filio) Hareco, et magno Danorum comitatu ad Ludouicum Caroli M. filium, qui tunc Imperator erat, profectus est, sacroque se baptisate cum suis omnibus ablui fecit, Moguntiae sedente Paschali Pontifice.“ Cum quo consentit Snoro Sturleson Chron. Norweg. p. 113. Quorum scriptorum auctoritate nixus clariss. Frider. Arnkielius in libro cuius index: Rettung des Nordischen Christenthums wider Gottfried Arnold, cap. I. §. 5. p. 4. seq. contra Arnoldum propugnat, Haraldum non victum, sed victorem Christianae religioni nomen dedisse. Quum autem nullam Remberti mentionem inferat, nec ostendat, quare huius testimonium nullo loco sit habendum, mihi non sunt caussae, cur a Remberti, scriptoris aetate comparis, partibus discedam. Interim tamen et alteram sententiam hic adferendam, nec plane reiiciendam duxi, quoniam scriptores grauissimi procul dubio non sine testimoniis antiquioribus eam memoriae prodidere.

(3) Vid. Vir illustris Andr. Hoierus l. c. p. 19.

(4) Rembertus l. c.

§. X.

Quum igitur HARALDVS cum sua familia ad regnum suum rediisset, in Iutia Cimbrorum sacra Christiana meliori loco haberi ceperunt. Simul atque enim fines attigerunt Slesuicenses, laeta et fortunata fiebant initia docendi populum, eumque vero DEO consecrandi. HARALDVS auxiliatrices fert manus, Christianamque religionem profitentes tuetur, (a) et templum Hedebuiae Slesuigae anno 1000CCXXVII. aedificat. (b) ANSCHARIVS quoque omni fide suas suscipiebat partes, in aede recens condita verba publice faciebat, et doctrinam pro-

ponebat multo puriorem, quam deinceps Pontificis Romani opera euasit, et vnice per meritum IESV CHRISTI homines saluos fieri posse serio inculcabat. (c) Neque vero solum docendo paganos ad sacra allec̄tabat, sed et exemplo suo multos emendabat, et miraculis, quibus eum sua communiuisse dogmata, omniumque admirationem excitasse memoriae proditum est. Multi enim paganorum, quum idolis pro salute sua sacrificium frustra se fecisse, ideoque contemtionem exposuisse animaduenterent, ad DEI misericordiam confugientes, Christianis se deuouebant, salutifero fonte abluti, non solum nouos animis induebant mores; sed etiam pristinos statim exuebant morbos, caelesti gratia diuinitus adspirante. (d) Quo pacto et CHRISTI gloria, et numerus Christianorum creuit mirifice, quos ANSCHARIVS ad ripam fluminis Sliae lustralibus et sacratis aquis tingebat. (e) Ne etiam deessent interpretes veritatis caelestis; qui Christianos instituerent, alios hinc inde sibi adsciuerunt ministros et adiutores. Pueros gentis Iuticae ab HARALDO sibi in disciplinam traditos fide sincera erudiere, et eo contulere operam suam, vt non solum illos, sed etiam alios, e captiuitate redemptos vera imbuerent pietate, ideoque scholam siue ludum iam primo biennio aperuerunt. Suecis autem legatos ad Imperatorem LVDOVICVM mittentibus, ab eoque petentibus verbi caelestis praecones, missu Caesareo ANSCHARIVS in Sueciam contendit. In eius locum a Caesare in Iutia susceptus est GISLEMARVS, vir fide et operibus bonis probatus, atque diuini ardoris plenissimus, qui e rudibus animis superstitionem paganorum radicitus extrahere annisus est. (f) ANSCHARIVS autem e Suecia redux LVDOVICVM conuenit, illique exponit maxima religionis Christianae in Aquilonaribus regionibus incrementa. Is, vt latius etiam nunc diulgaretur optat, et habitis anno MCCC XXXI. in ducatu Luxemburgensi comitiis, Hamburgum metropolin
consti-

constituit Danis, Suedis et Slavis, aliisque finitimis populis, eique ANSCHARIVM Archiepiscopum praeficit, vt maiores fierent sanctissimae doctrinae accessiones, illiusque studium magis magisque ingrauesceret. (g)

(a) Petrus Saxius in *MSto ἀντογραφῶν de rebus gestis Frisiorum Septentr. lib. II. cap. I.* „Haraldus, inquit, semina religionis Christianae in Chersoneso Cimbrica sparsit.“

(b) Cypraeus in *annal. Slesuic. p. 6.*

(c) Pontificios errores, et quam modo ecclesia Romana profitetur doctrinam maioribus nostris esse traditam, quum CHRISTO darent nomen, pontificii doctores praepostere tuentur. Caesar Baronius hic argumentum se inuenisse opinatur, quod in opprobrium Lutheranis obiiciat, et vehementer illud urget in *annal. ad ann. 723.* Idem saxum voluunt Henschenius in *Actis sanctor. ad d. 3. Febr. n. 16. Io. Ad. Cypraeus circa finem dedicationis annal. Slesu. praefixae, Nicol. Helduaderus in dedicatione libri cuius index: Kurtze Beschreibung der Stadt Schleswig, item in praefatione ad siluam chronol. Circuli Balthici, aliique. Sed nec defuere, qui eos pro virili oppugnarunt, et solide demonstrarunt, id temporis puriorem, et innumeris, sequenti aetate demum introductis, erroribus pontificiis immunem doctrinam in Cimbria primum traditam fuisse. Bugenhagenus, inclitus in hisce oris rei sacrae stator, in *scriptione, Vitebergae 1556 die 25. Martii, quum Eitzenio, Hamburgensium tum Praesuli, summi in Theologia conferendi essent honores, publicata defendit, fontes doctrinae Christianae Ansharii tempore adhuc mundiores fuisse melioresque, et castimoniam suam pristinam, crescente pontificia tyrannide amisisse. Quod quidem argumentum latius persequutus est vir Magnificus D. Henricus Mublius in oratione Kilonii 1718. habita, cuius summam exhibuit in dissertatione, recitationibus in Ad. Clarenbachii confessionem doctrinae 1727. praemissa lit. A. 2 seq. Sigillatim Baronio se opposuit Cass. Sagittarius in Antiquitt. Thuring. lib. III. cap. VIII. n. VIII. p. 158. Conferri quoque merentur Io. Henr. Ursinus de Eccles. germ. orig. et prog. append. P. I. num. 8. p. 142. seqq. M. Trog. Arnkiel l. c. lib. I. cap. XI. p. 57. seq. M. Io. Christ. Iung-Iohannis dissertatio de vita et doctrina Hrabani Magnentii Mauri, praeside viro summe Venerando Io. Franc. Buddeo Ienae 1724. defensa, et*
 prae-*

praeter illos alii, unde de doctrina illius aetatis constare poterit. Et sane, praeterquam quod vniuerse religio tum etiam nunc adhuc multorum naeuorum fuerit immunis, illa etiam praerogatiua Christianae doctrinae in Cimbria propositae debetur, quod a multis erroribus, qui iam tum inualuerant, libera et incorrupta manserit, quum Carolus Magnus, cuius auspicio hic introducebatur, castioris et purioris doctrinae assertor merito atque optimo iure nuncupari possit. Quippe qui compluribus tum gliscentibus et abusionibus et erroribus se opposuit, correxitque in melius. Quam quidem Caroli M. orthodoxiam non infeliciter contra Nicol. Schatenium defendit Christ. Nifanius, tum in edita Francof. 1670, 8vo ostensione, quod Carolus M. formaliter non fuerit Papista, tum in Carolo M. veritatis euangelicae confessore denuo exhibito Francof. 1679, 8vo quicum consentit Io. Henr. Heideggerus, et Carolum M. testem veritatis defendit. Idem argumentum tractarunt Frid. Spanhemius in Hist. Imag. restitut. Tom. II. oper. recusa, et Io. Georg. Dorschaeus in collat. ad Synod. Francofurt. Argentor. 1649. Conf. haec ipsa dissert. cap. I. §. VII. n. b. p. 19. §. VIII. p. 22. Cap. II. §. II. p. 30. 31. 32. Quin etiam quaedam pontificiis doctoribus propria dogmata numquam hic introducta esse obseruat vir summe venerandus Mublius nostras in oratione citata, nondum typis exscripta. In ea, circa finem, „Summatim, inquit, dicam; totatum, ut Paulus Venetus et Serarius vocabant, dominatum illum Hildebrandinum, exitiabiles istos canones numquam admisit antiqua Cimbria vel Dania, et quamuis anathematis fulmine, in ipsos interdum etiam Reges misso, subinde territa, quod Christophoro I. item contigit, atrocissimo insuper, et hisce terris antea inaudito Monachorum scelere perempto; audacem tamen illam ferociam in eligendis deiiciendisque imperantibus, versanam, et priscis quoque Saxonibus, ut ex speculo Saxonico constat, detestabilem tyrannidem, prauosque molitiones atque usurpationes alios, in constituendis praecipue Episcopis, tot motibus fanestisque bellis inquinatas, reiecit semper explositque constantissime.“

(d) Testatur hoc totidem verbis Rembertus in vita Ansharii cap. 21. p. 112. Cuius quidem scriptoris aequalis et eiusdem aetatis, et ipsius Ansharii in Archiepiscopatu successoris testimonium non est nullo habendum loco. Neque enim, quia de miraculis loquitur, a pontificiis doctoribus interpolatus censeretur. Neque solis primis ecclesiae Christi-

Christi-

Christianae saeculis doctrinam Christianam stabilitam esse miraculis tenendum est. Eadem etiam nunc designantur, quum ciuitatis DEI constituendae necessitas, aut alius nodus aethereo vindice dignus istud subsidium postulat; ut arcte tenuit pie defunctus Auus meus, in libro cuius index: Vom glüenden eisernen Ring, quo litteris et memoriae prodidit historiam recentem, cuius veritas nullo modo potest infirmari, de mercatore Hamburgensi, qui iusto ardore tuendae veritatis Christianae inflammatus, primum carbonum viuorum manipulum, deinde crassum etiam anchorae annulum nuda manu e foco candenti impune extraxit, et extractum homini magna desperatione affecto, et miraculum poscenti exhibuit, eumque ad rectam viam auspicio DEI reuocauit.

- (e) Petrus Saxius in MSto citato lib. I. cap. II., cuius verba in oratione mea de sacris Cimbricis insigniter emendatis p. 49. iam protuli, hic non repetenda. Ceterum, quia frequenter etiam in hac ipsa dissertatione ad huius Saxii scripta prouoco, non possum quin verbo recenseam, quae mihi de perindustrii viri, qui totam fere vitam in historia Cimbrica pertractanda consumpsit, variis scriptionibus innotuere. Nec enim, quod sciam, huiusmodi notitia publici iuris facta est: Petrus Saxius, Euensbulla Strandfrisius natus anno 1597. sex volumina maioris formae, eaque densiora, si a duobus discesserim, manu sua docta et diligenti impleuit. In iis est Noua totius Frisiae septentrionalis Descriptio, quam anno 1636. elucubrauit. Frisia Minor, quae ex tabulis Geographicis et chorographicis constat, addita latina, sed breuiori descriptione, quam contexit anno 1638. Descriptio Insulae Nordstrandiae, Insulae Föbrae, Amerae, Siltae, Nardae, Lundenbergicae, Sudergosicae, Nordengosicae, Kahrianae, Widiae vulgo Widinghardae. In hoc puluere litterario desudauit 1637. et vastum librum suum compluribus mappis geographicis exornauit. Iisdem redundant eodem anno finiti Annales Eyderstadenium. Dithmarsiam autem anno 1640. maiori volumine descripsit. Eyderostadii etiam, Euer scopi et Vtholmiae descriptionem sequenti anno 1641. orationi suae inclusit. Et exercitationes historicas, siue animaduersiones, quibus scriptorum patriorum tam editorum, quam manu exaratorum errores latine refellit, anno 1657. inchoatas d. 12. Nou. 1661. demum ad exitum perduxit. Vt alia insignia summi laboris specimina passim in hac dissertatione prelata mittam. conf. p. 16. et 24.

G

(f) Rem-

(f) *Rembertus in vita Ansharii cap. VII. et VIII. p. 93.*

(g) *Rembertus l. c. cap. XI. p. 96. conf. Scaphorstius l. c. cap. III. p. 19. seqq.*

§. XI.

Sed manum de tabula! Neque enim mea ratio, aut mihi propositum est, pluribus verbis prosequi, qualis progressus per agros et Slesuicenses et Holsaticos circa haec tempora fecerit religio Christiana. Sufficiat mihi primordiorum disciplinae caelestis, praecipuis Cimbriae partibus per internuntios diuinos patefactae potissimum rationem habuisse. Ex quo enim ANSCHARIUS Hamburgensis euasit Archiepiscopus, licet sacra Cimbrica omnia pericula vitare, et omnia discrimina effugere non potuerint; eadem tamen acrius vrgere, penitius inculcare, enixius adiuuare, atque altius euehere diuini verbi interpretes destiterunt numquam, et Cimbria nostra, post tot praecones sacros temporales, in serie continua naeta est doctores ordinarios, quorum curae et cogitationes in stabilienda et amplificanda ciuitate DEI laudabili consilio et felici successu euigilarunt. Faxit DEVS O. M., cuius in Cimbriam nostram immensa merita existunt, vt mente religiosissima deuotissimaque ea agnoscamus, ideoque nos totos ad verum eius cultum et disciplinam componere summa cura atque omni opera enitamur. Idem CIMBRIAM suam, et Regios Celsissimosque CIMBRIAE PRINCIPES, et CIMBRICA SACRA salua et illibata quam diutissime tueatur, vt quae DEO debent primordia, et DEO debent incrementa, DEO etiam firmamenta sua debeant et stabilitatem non vmquam intermorituram!

ADDENDA.

Ad p. 9. versum ult. post verbum Diese: haben die Römischen Abgötter in Sachsenland erstmahls aufgerichtet. Andere wollen die Sachsen

Ad p. 13. et quidem ad finem notae sub lit. b. Huc quoque pertinet commemorabilis Io. Ernesti Grabii annotatio ad hunc Irenaei locum

p. 46. „Sunt quidem, inquit, qui de sola Germaniae ora cis Rhenum

Roma

Romanorum ditioni subiecta, haec accipi volunt, ac Euangelium^u Franci, atque Saxonibus, aliisque trans Rhenum ante Irenaei^e aetatem praedicatum pernegant. Ast Auctor noster èv Tερτυλλιαν^us numero plurali fundatas ecclesias dicens, haud obscure indicat, in^u diuersis Germaniae partibus iam tum fidem Euangelii obtinuisse. Et Tertullianus lib. contra Iudaeos cap. 7. diserte memorat Britan^u norum inaccessa Romanis loca, Christo verò subdita, et Sarmata^u rum et Dacorum, et Germanorum, et Scytharum, et multarum^u abditarum gentium, etc.

CLARISSIMO AC ELEGANTER DOCTO
CHRISTIANO KORTHOLTO,

IUNIORI,
PHILOSOPH. ET LL. AA. CANDIDATO
DIGNISSIMO

S. ET O.

PRAESES

PHILIP. FRID. HANE.

Quod b. m. Anus Tuus, CHRISTIANVS KORTHOLTVS, Academiae huius Pro-Cancellarius quondam et Theologus primarius, culto a se inprimis historiae Ecclesiasticae studio, huic Musarum sedi conciliauit decus, prorsus insigne fuit, et memini, me eiusdem merita et laudes non ita pridem alibi celebrasse. Quid mihimetipsi, pro tuendo illo Academiae nostrae decore, consiliorum animo sedeat, tum simul exposui, horumque rationem nunc quoque haut segniter urgeo. Hisce autem meis rationibus Tu, Clarissime CANDIDATE, haut infeliciter accessisse mihi visus es, postquam ex aliquo tempore hoc etiam saxum inprimis voluere coepisti. Probasti enim laudabiles Tuos in hoc instituto conatus recitata superiori anno ex publica Academiae nostrae cathedra oratione, de Sacris Cimbricis duobus abhinc saeculis insigniter emendatis; quae mox etiam typis exscripta, multam omnino

G 2

corda-

cordatiorum quorumuis plausum meruit. Nunc altero quoque publico specimine exhibito, quo Sacrorum Christianorum primordia apud Cimbroſ pandis, in eodem adhuc ſtadio pergis, veſtigiaque adeo premis et relegis, quae a Tuis et Academiae noſtrae Maioribus quondam expreſſa cernimus.

Proinde cum oblato hoc altero eruditionis Tuae documento honores ſimul Academicos ambieris, amplisſimusque Philoſophorum Ordo, exantlatis pro more examiniſ, Tibi eoſdem iam decreuerit rite conferendos, non potui facere, quin in pagina adhuc vacua calculum meum adiicerem, quem omnino fert doctrinae, ſtudiorumque, vitae ac morum Tuorum ratio. Hanc igitur mentem et animum, hoſ eruditionis Tuae theſauros iam paratos et poſthac parandos, hoſce denique honores, quos Ordo noſter ex merito proſus Tuo Tibi mox conferet, cum TIBI, cum NOMINI Tuo, cum PARENTI Optimo, cum PATRIAE, cum ACADEMIAE noſtrae impenſe gratuler; gratulor tamen et MIHI, quod ad editum hunc elegantem ingenii Tui foetum, ad quem alioquin opera et labor meus acceſſit nullus, Suſceptoris tamen vicibus me quaſi fungi volueris. Quod quidem officiorum genus hoc praeſto libentius, cum et muneris mei ratio illud poſtulet, et multi Tui ſimiles a me optentur Academiae noſtrae alumni, qui iisdem Tecum ſacris litent. Age igitur, et quam inter Muſas noſtrates hucusque calcaſti viam, eidem porro apud exteras inſiſte, et paribus ſemper paſſibus ambula: ſisque memor Tui, ſis memor Tuorum, ſis demum et memor mei. Ita vale et bonis auibus vade! Dab. III. Id. Sept. A. O. R.

MDCCXXVIII.

Hist. Holzsch. 115, 16